

Den skjulte byggestenen mellom frimureri og kristendom

*En kvantitativ og kvalitativ studie av
Den norske frimurerordenen ved Bergen Provincialloge*

Wenche Søreide Rudi

Masteroppgave i religionsvitenskap

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, UiB

Høsten 2016

Til minne om Bjørn Olaf Rudi og Unni Søreide Rudi.

Forord

Først og fremst vil jeg takke Den norske frimurerorden og Bergen Provincialloge som ville stille til dette prosjektet. Takket være dere kunne dette prosjektet bli til, og jeg takker for den tilliten dere har gitt meg. Videre går det en stor og varm takk til mine veiledere, Anne Ingvild Gilhus og Lisbeth Mikaelsson. Under denne tiden har jeg fått mye støtte, veiledning og råd fra andre flotte mennesker. Audun Kjørstad, du er en sann venn som visste å gi støtte i stressende perioder. Så vil jeg takke to staute akademikere som ga meg troen til å tenke annerledes, Kristian A. Bjørkelo og Jesper Aagaard Petersen. Jeg vil også takke John Færseth for støtten som en god venn som alltid har vært der. Samtidig min felles studiefeltnerd og en aspirerende god akademiker, Peter Olsson. Videre rettes det en varm takk for deling av studieminner og studiereise med Lisa Camilla Frøyshov, Hildegunn Lone Eriksen, Louise Kupra og Veman Linevai. Til slutt vil jeg takke min støttende og flotte kjæreste, Varij Ekelund, for sin tålmodighet.

Abstract

The topic of this MA thesis is about the relationship between Norwegian freemasonry and Christianity. To look in to this subject, the thesis will discuss what a secret society, secrecy and the definition of esoterism is. It will also present the historical background for freemasonry with a main focus on how the system «Den svenska riten» was constructed into the system which the Norwegian Masonic order uses today. The thesis will take a more practical approach than earlier studies have done. It is by using a question survey of today's members of the order within Hordaland county about how, their freemasonry and Christianity fit together. The second question is about their relationship within to the Norwegian church and if this has been affected by their membership in a masonic order. The other part of this thesis will focus on interviewing members guided by an interview guide partly influenced by Antoine Faivre's six categories of what esotericism is. There is more focus on those informants who are both priest in the Norwegian church and member of The Norwegian Masonic order. How do the members view the more esoteric aspect of an order and what do they think about the challenge of being part an order built on secrecy? How do they connect their Christian and masonic identity?

Innholdsliste

Forord	3
Abstract	4
Kapittel 1: Innledning.....	6
Kapittel 2: Frimureriets historie	17
Kapittel 3: Spørreskjema, intervjuer og kvalitativ metode.....	29
Kapittel 4: Frimureri og teologisk perspektiv	45
Kapittel 5: Faivres esoterismemodell – anvendelighet og kritikk.....	59
Kapittel 6: Stedplassert kunnskap og hemmelighold	75
Kapittel 7: Konklusjon	78
Spørreundersøkelse	81
Intervjuguide	83
Statistikk.....	84

Kapittel 1: Innledning

Denne oppgaven vil ta for seg relasjonen mellom frimureri og kristendom. Oppgaven vil i all hovedsak fokusere på Den norske frimurerordenen, her representert ved Bergen

Provinsialloge. Dermed vil denne oppgaven stort sett dreie seg om en fokusgruppe innenfor Hordaland fylke. Det er innenfor dette området at den kvantitative og den kvalitative delen av studiet er blitt utført. Hvilken tilnærming har denne losjen, står i den frimureriske tradisjon «Den svenska riten», til kristendommen? Sammen med dette spørsmålet ønsker oppgaven å belyse samspillet mellom kristendom og esoterisme kan ha hos et utvalgt av respondenter og informanter. Ønsker Den norske frimurerordenen å se på seg selv som en del av det kristne landskapet eller velger de å se på seg selv som noe annet? Oppgaven vil undersøke hvordan dagens medlemmer bygger sin identitet både rundt frimureriet og kristendommen.

Informanter med teologisk bakgrunn vil i større grad bli intervjuet enn andre informanter. Her trekkes også frem den tidligere teologiske diskusjonen i Norge om hvorvidt prester kan være medlemmer i Den norske frimurerordenen. Spesielt aspektet ved hemmeligholdelse vil bli lagt vekt på. Det ser ut til å være en viktig del av ordenen, men likevel problematisk for Den norske kirke.

Definisjonen vestlig esoterisme

Esoterisme kan sies å være et nokså nytt felt innenfor religionsvitenskapens rammer. Det studeres innenfor et akademisk miljø med stadig etableringer av vitenskapelige tidsskrift, egne studieløp og professorater. Feltet preges av å være i en tidlig utviklingsfase når det kommer til definisjoner og hva som skal inn under begrepet esoterisme. Dette kan nok komme av at begrepet i seg selv er fleksibelt og kan brukes innenfor ulike fagfelt, slik at esoterisme dermed opptrer som et tverrfaglig fenomen. Å ta et standpunkt til hvordan man vil definere esoterisme handler om hvilke analytiske strategier man velger å ta i bruk. I grove trekk finnes det i dag tre ulike strategier innenfor feltet, nemlig det historiske, diskursive og typologiske perspektivet.

Den *historiske* tilnærmingen har hittil vært den mest dominerende i å definere esoterisme som et selvstendig felt. Her diskuterer man det som kalles for den esoteriske tradisjon på lik linje med tidligere –ismer i den europeiske historien.

Den andre tilnærmingen, den *typologiske*, ser mer på esoterismen som noe ahistorisk og tverrkulturelt. Her ligger fokuset på esoterismens etymologiske bakgrunn sammen med vektleggingen av hemmelighold og det skjulte. Dette er hentet fra sosiologen Pierre Bourdieus studier av sosial stratifisering og distinksjon. I disse sosiale konstruksjonene kan man gjøre analyse av gruppestruktur, hierarki og maktutøvelse. Det kan se ut som hemmeligholdelse er et sentralt element ved esoterisme. Noen esoteriske grupper velger å ta i bruk ulike verktøy som meditasjonsteknikker, ritualmagiske påkallelser eller for eksempel innvielser (Asprem 2006:8)

Den tredje tilnærmingen, den *diskursive*, er mindre fokusert på selve definisjonen rundt begrepet. Man er interessert i skiftninger innenfor feltet fremfor å se på det som stabilt. Her finner man ulike innfallsvinkler rundt å analysere esoterisme i sosial praksis. Hvor man ser perspektiv som blant annet politisk og ideologisk maktutøvelse i hvordan man vil legitimere esoterismen sin funksjon (Asprem 2006: 9).

Begrepet esoterisme

I 1992 argumenterte forskeren Antoine Faivre for at strømninger kjent som blant annet hermetisme, kristen kabbala og rosenkorsianisme kunne samles under begrepet esoterisme. Han begrunner det med at retningene ser ut til å felles ideer om hvordan mennesket kan nå et høyere åndelig mål. Faivre anslår at denne tankegangen ble utformet under renessansen med påvirkning fra det nye humanistiske perspektivet og fra påvirkninger som religioner hadde seg i mellom. Disse felles tankegangene ser Faivre ut til å ha seks bestemte trekk som kan definere hvordan esoterisme skiller seg ut fra religioner, disse er i hovedtrekkene er:

1. Ideen om korrespondanser
2. Forestillingen om levende natur
3. Imaginasjon og mediering
4. Transmutasjon
5. Praksis av konkordans
6. Transmisjon

Denne konstruerte kategoribruken har i senere tid blitt kritisert for å være for vag, men i denne oppgaven vil det bli argumentert for hvorfor disse kategoriene fortsatt kan være anvendelige.

Et av argumentene er at disse kategoriene tar i utgangspunkt perspektiver fra opplysningstiden. Dette er da i samme tidsperiode som det moderne frimureriet vi kjenner i dag ble formet (Bogdan 2014:279). Punktene vil kunne ha en relasjon til det moderne frimureriet og hjelpe meg til å reise spørsmål om hva som er esoterisk ved frimureriet. Oppgaven vil også legge til grunn at disse punktene gjør det mulig å forme en ny tilnærming til feltet gjennom spørreskjema og dybdeintervju av dagens medlemmer. Det har blitt gjort få studier av Den norske Frimurerordenen når det kommer til en mer praktisk tilnærming innenfor religionsvitenskapelig forskning. Dette kan ha sine grunner i at dette er en lukket orden med hemmeligholdelse, noe man må forholde seg til og respektere som forsker. Likevel er det fortsatt mulig å kunne intervju informanter uten å gå inn på noe som ville avsløre det som er hemmeligholdt. Det er også interessant i seg selv å forske på hvordan medlemmene forholder seg til hemmeligholdelse og på hvordan dette preger livet til informantene. Samtidig vil oppgaven se nærmere på båndet mellom frimureri og teologi og hvordan ordenen selv forholder seg til Den norske kirke og hvordan de med teologisk bakgrunn velger å se på den frimureriske tradisjonen.

Frimureriets utvikling og bakgrunn

Frimurerordenen er den eldste levende initiatoriske orden som fortsatt praktiseres i dagens samfunn. Den sies å ha sine røtter fra de tidlige murerlaugene fra middelalderen (Bogdan og Snoek 2014:14-15). I 1500-1600 tallsskiftet gikk disse laugene fra å være rene håndverkstradisjoner, til at man åpnet opp laugene for medlemmer uten steinhugger bakgrunn. Ordenen gikk fra å være ren arbeidsforening til å bli omformet mer som en herreklubb (*gentelmanfreemasons*). Dette utvikler seg videre på 1700-tallet med opplysningstiden som skaper frimureriet slik vi kjenner til det i dag. Utviklingen under opplysningstiden førte til at frimurerne i England tonet ned esoteriske elementer i ordenssystemet. I stedet inkluderte de mer humanistiske verdier og ga større aksept for forskjellige religioner. Likevel ser man at i andre frimurersystem, slik som for eksempel i Frankrike, blir det en agenda å fremme et mer esoterisk aspekt ved frimureriet (Hanegraaff 2013:35).

Dette kan ha koblinger opp mot Frankrikes historie med tempelridderlegender og den religiøse retningen med katarerne. Samtidig med at frimureriet får et bredere verdigrunnlag, mistenkeligjøres nå dette fenomenet av samfunnet.

Først og fremst på grunn av hemmelighetskremmeri, bruken av det esoteriske, og taushetsløftet. Ser man til grunntanken med frimureriet, bør man se på hvordan det er oppbygget seremonielt:

«The idea of moving through a series of progressive initiations staged as ceremoniel ‘dramas’ – Apprentice, Fellowcraft, Master, perhaps followed by a series of higher esoteric degrees – is based on the idea that masonic brethren are progressing in orderly fashion from a state of profane ignorance to ever more exalted states of spiritual insight” (Hanegraaff 2013:112).

Medlemskapet i ordenen dreier seg da ikke nødvendigvis bare om å oppnå en slags høyere kunnskap om mennesket plassering i det guddommelige univers. Fokus er også på prosessen med livet som leves her og nå. Medlemmene har en oppfatning om at medlemskapet også er til nytte for å kunne forfine eller foredle sitt indre sjelsliv. Dette kan komme til uttrykk gjennom å være en aktiv og god samfunnsborger. Det allegoriske målet er å passe inn som en byggestein i det store skaperverket som verden og dagens samfunn er.

Hvordan tilnærme seg frimureriet med definisjonen esoterisme

Faivres heuristiske definisjon av vestlig esoterisme kan gi et innblikk i hvordan man kan nærme seg dette feltet. Samtidig kan den gi en god pekepinn på hvordan man skal tilnærme seg den frimureriske tradisjonen med sine mange aspekter. Om man også ser til forskeren Wouter J. Hanegraaff, vektlegger han hvordan esoterismen ser ut til å ha fått en tydeligere posisjon i en slags polemisk diskurs i etableringen av monoteistiske religioner. Religioner, som for eksempel kristendommen, velger å definere seg vekk fra «det andre» som kan være det esoteriske, ansett for å være det som ikke tilhører kristendommen. Denne polemikken kan sees i lys av hva samfunnet oppfatter som godkjent kunnskap eller avvist kunnskap (Hanegraaff 2013:15). Denne teorien til Hanegraaff blir derfor et interessant perspektiv å ta med i denne oppgaven når det gjelder frimurersystemet «Den svenska ritén». Dette systemet baserer seg i stor grad på kristendommen, men inneholder historisk sett også esoteriske elementer. Teorien om avvist kunnskap kan knyttes til perspektivet om «det andre», det en gruppering ønsker å definere seg vekk fra.

Dette kan være begreper som for eksempel magi. Magi ble ansett for å være primitivt og irrasjonelt, og derfor ikke kompatibelt med den jødisk-kristne tradisjonen (Bogdan 2014: 279). Man kan se på hvordan ideer om godkjent kunnskap og avvist kunnskap kan være med på å bygge identiteter innenfor en religiøs struktur. Forskeren Kocku von Stuckrad vektlegger heller at diskusjonen er mer knyttet til utviklingen rundt opplysningstiden:

what we see at work is an old dialectic of fascination and rejection that gave way to disjunctive mechanism only after the scientific revolution and the Enlightenment (Stuckrad 2010:52).

Han argumenterer for at man kan ta i bruk denne diskursanalytiske tilnærmingen for å vise til utviklingen av pluralistiske identiteter formet av ulike typer av kunnskaper som konkurrerer med hverandre (Stuckrad 2010:279). Diskursens fokus blir da hemmelighold og søken etter den perfekte eller absolutte kunnskap. Hanegraaff og Stuckrad presenterer en videre definisjonsbruk innenfor dette feltet enn Faivre gjør. Likevel byr dette også på nye definisjonsproblemer. Kan man kun se på vestlig esoterisme gjennom å se på de polemiske diskursene i monoteistiske trosretninger?

Ordenssamfunn

Fokuset på ordenssamfunn står sentralt i denne oppgaven. Dette er grupperinger som skiller seg ut fra andre religiøse grupper og bør derfor forklares nærmere. Videre vil det også diskuteres hvordan man skal skille de ulike ordenssamfunnene fra hverandre, for å tidlig kunne definere hva slags ordenssamfunn det dreier seg om. Her vektlegges spesielt hemmelige ordener, og begrepet hemmeligholdelse vil senere også bli diskutert.

Begrepet ordenssamfunn

Forskeren Charles W. Heckethorn ga i 1878 ut en klassifikasjon av ordenssamfunn som Henrik Bogdan baserer sin tidligere forskning på (Bogdan 2007:41). Heckethorn skiller mellom politiske og religiøse ordener som man finner innenfor religionshistorien:

1. Mysteriekulter, tidlige antikke kulter som for eksempel Mitraskulten
2. Militære: Tempelherreordenen.
3. Dømmende: *Vehmgerichte*, en hemmelig orden under middelalderen i Tyskland som utførte dommer på vegne av den tyske keiseren.
4. Vitenskapelige: Alkymister.
5. Sivile: Frimurere.

6. Politiske: *Carbonari*, italiensk revolusjonsgruppe fra rundt 1800-tallet.
7. Antisosiale: *Garduna*, kriminelt ordenssamfunn i Spania under middelalderen

Dette er et bredt spekter, og i et religionsvitenskapelig perspektiv er det et forsøk på å definere ulike ordener uavhengig av det demografiske, sosiologiske eller historiske. Hemmelige ordenssamfunn ser ut å ha oppstått på tvers av disse fenomenene og har dermed en definisjonsbakgrunn som er kompleks. Bogdan på sin side argumenterer for at Heckethorns klassifisering av ordenssamfunn ikke er godt nok definert.

Her er for eksempel frimureri helt tydelig blitt avgrenset fra de andre ordenssamfunnene. Dette kommer av at Heckethorn mente frimureriet hadde en helt særegen struktur. Her vektlegges da mer de sosiale aspektene av ordenen fremfor det religiøse eller esoteriske aspektet, begrunner Bogdan (Bogdan 2007:42). Frimureriet i seg selv er en kompleks størrelse å definere, likevel gir Heckethorn en innfallsvinkel til å kunne avgrense de ulike ordenssamfunnene. Frimureriet består av en gitt ordensstruktur, likevel har det en kompleks dynamikk når det gjelder likhetstrekk til de andre kategoriene som har blitt nevnt. Bogdan vektlegger at man bør se på de fremtredende esoteriske aspektene ved frimureriet som tidligere har blitt oversett (Bogdan 2007:42). Derfor velger Bogdan å trekke frem forskeren Noel. P Gist. Dette er en forsker som fokuserer på de ritualistiske elementene innenfor ordenssamfunn. Gist nevner tretten ulike typer av ordenssamfunn og fremhever at det kan være overlappende kategorier på tvers av disse (Gist 1940:24).

Den syvende kategorien hos Gist omfatter det som kan gå under betegnelsen mystiske og okkulte samfunn. Gist nevner her blant annet det Teosofiske Samfunn, Rosenkorsordenen og ulike former for Shriner ordener (Bogdan 2007:42). Dette er en mye mer konkret avgrensning enn tidligere kategoriseringer, likevel består problematikken rundt hvor frimureriet skal plasseres. I sin forskning kritiserer Bogdan at Gist ikke plasserer frimurersystemet «Scottish rite» blant mystiske og okkulte samfunn. Frimurersystemet «Scottish rite» er åpen når det gjelder religiøs trosretning innenfor medlemskap i ordenen. Derimot tar systemet «Den svenska riten» kun inn medlemmer med kristen tilhørighet og kan derfor være lettere å definere på et mer tydelig religiøst grunnlag. Siden man ser frimureriets bakgrunn i vestlig historisk religiøs tradisjon, kan man i større grad gjenkjenne ritualistiske trekk fra kristendommen. Som Bogdan trekker frem, er det kun attende grad i «Scottish rite» som kan knyttes direkte til rosenkorsianismen, som igjen er en strømning knyttet mer opp mot kristendommen. Dermed burde ifølge Bogdan dette frimureriet kategoriseres blant mystiske

og okkulte samfunn. Bogdan velger videre å ta i bruk teorien fra forskeren George Weckman sine fem trekk rundt hvordan man kan definere hva et hemmelig samfunn er:

1. At det hemmelige samfunnet er en frivillig og selektiv gruppering i det større samfunn. Dette viser til at det er helt opp til gruppen hva slags kandidater de velger å ta inn i orden.
2. Ideen om hemmelighold, at man holder hemmelig sine aktiviteter, ritualer, tekster, doktriner, myter og institusjoner.
3. Praksisen i bruken av innvielser som et sentralt trekk ved grupperingen.
4. Hierarkisk struktur, at det eksisterer et hierarkisk system innenfor grupperingen.
5. At det finnes bestemte myter om hvordan en gruppe har oppstått og hvordan dette er en del av en gruppes sentrale bevissthet (Weckman 1987:151-154).

For Bogdan blir dette en bedre definisjon og mer tydelige definisjon av hva et ordenssamfunn og frimureri er. I likhet med Bogdan velger jeg også å støtte meg til denne definisjonen i oppgaven, fordi den er mer anvendelig enn hva de tidligere kategoriene er.

Ritual og innvielse

Begrepet rite og ritual har opphav i de latinske ordene *ritus*. *Ritus* kan direkte oversettes til ordet "skikk" på norsk. Det engelske ordet og begrepet *ritual* trer først frem på 1600-tallet i kirkelig sammenheng. Det dreier seg om utførelsen av religiøse tjenester eller beskriver en bok som inneholder forklaringsmodeller knyttet til slike tjenester. En mer betydelig endring skjer rundt 1852 til 1910 hvor man ser at begrepet ritual beveger seg vekk fra fokuset på den tekstuelle betydningen til å sentrere rundt handling og modus. Argumentasjonen stammer fra Boudewijns teorier om at i fagfelt som historie og antropologi er ritual "the general term for repetitive, symbolic behaviour" (Boudewijnse 1998:277). Boudewijnse argumenterer også for hvordan påvirkningen fra reformasjonen og Den katolske kirke gjorde at begrepet ritual orienterte seg mot disse retningene og at andre religiøse retninger og bevegelser ble satt mer til side. I Frankrike ser man nå at frimureri blir gitt en egen definisjon med *rituel maconnique* (Bogdan 2007:28). Begrepet begynte så å løsrive seg fra den teologiske innfallsvinkelen til å bli det tatt i bruk andre fagfelt som antropologi, sosiologi og psykologi.

Den sosiologiske biten kom inn med Robertson Smith ved å se konteksten i det kollektive heller enn å kun dreie seg om individet.

Interessen for det mer symbolske innholdet og meningsfunksjon kommer med Arnold van Gennep *Les Rites des Passage* (Bogdan 2007:29). Boken har gitt grunnlag for videre forskning innenfor feltet når det gjelder studier av innvielser. Gennep la inn perspektivet om tendensene til å ritualisere endring i status. Han valgte å vektlegge ritualisering rundt pubertet, ekteskap og død, ofte referert til som livskriser.

For mange religioner er døden et tilbakevendende tema man orienterer seg mot i et behov for å forklare sin egen eksistens. Fra tidlige stammesamfunn ser man at dette kan dreie seg rundt innvielser til å forstå sin egen plass i det kosmiske verdensbildet, men også om sin egen plass i samfunnet kalt for mikrokosmos. Et gjennomgående tema er at innvielsen kan handle om død og gjenoppstandelse, hvor individet dør fra sitt gamle jeg og gjenoppstår som en ny person. I eldre stammefunn finner man gjerne dette igjen i pubertetsriter, stadiet fra barn til å bli et voksent individ. Det voksne og selvstendige individet er en rolle som blir ansett for å være mer aktiv i det religiøse livet. Som voksen kan man delta på eget initiativ og velge selv hvordan man vil tilnærme seg det man selv anser som sentralt i det religiøse. Her skifter man altså ikke bare rolle i mikrokosmos fra barn til voksen, men også i det større verdensbildet makrokosmos fra den passive rollen til en mer aktiv rolle. Et annet sentralt element man kan se likheter ved mellom innvielser og pubertetsriter er et ønske om å skille kjønnene fra hverandre, hvor man har egne ritualer for kvinner og menn.

Her argumenter forskeren Mircea Eliade for likhetstrekk mellom hemmelige mannsamfunn og pubertetsriter i stammesamfunn. Gjennom å skille kjønnene vil man få en klarere formening om hva ens kjønnsrolle vil innebære både i mikrokosmos og i makrokosmos. Slik får den innvidde mer innsikt i hva det vil si å gå fra gutt til mann med sin rolle i samfunnet, men også hva det forventes av en mann i det religiøse samfunnet. Gjennom dette kan man oppnå en ny og mer fullverdig opplevelse, hvor man får åpenbart roller og funksjoner som før var holdt hemmelig for personen eller rett og slett var utenfor rekkevidde. Ved denne åpenbaringen legger Eliade til grunn at funksjonen med hemmeligholdelse i disse ritualene og innvielsene er et sentralt element for transformasjonen fra den gamle rollen til den nye. Et høyere vesen er ikke nødvendigvis tilstede i ritualen, heller mer at man spiller rollen til en mytisk figur eller har en form for helterolle hvor det legges til symbolikk fra en eldre gudommelig tid som ikke lenger eksisterer i dagens samfunn (Eliade 1958:74).

En videre utvikling av denne teorien var Victor Turners *The Ritual Process* (1969) hvor han hevder at den mest interessante, er fasen Turner selv karakteriserer som «betwixt and between», stadiet mellom den gamle og nye rollen.

Det er i dette stadiet kandidaten er mest mottagelig for *gnosis* eller den hellige kunnskapen som skal bli formidlet i selve ritualet. Denne kunnskapen skal ha som funksjon å transformere kandidatens indre vesen. Dette blir videre utviklet av Hanegraaff som anser *gnosis*, for å være den tilstanden som befinner seg mellom tro og fornuft. *Gnosis* er den kunnskapen man oppnår som er ikke-kommuniserbar eller testbar (Hanegraaff 2013:89). Dette kan knyttet opp mot innvielser, men for Hanegraaff er dette hvor mye av essensen ligger i å forstå hva esoterisme er.

Innvielse fra et vestlig esoterisk perspektiv

Disse teoriene og modellene gir innfallsvinkler til hvordan man kan studere bruken av ritualer og innvielser i den vestlige esoteriske tradisjonen. Bruken av innvielser er sentralt i mange av de esoteriske tradisjonene. Innvielser skjer innenfor et lukket samfunn hvor man gjerne tar i bruk begrepet det profane for å beskrive grensen mellom medlemmer og ikke-medlemmer (Bogdan 2007:37). Slike innvielsessystemer inneholder gjerne flere grader og skaper dermed hierarki. Bogdan hevder Eliades teorier rundt utvikling innenfor innvielser er konsentrert om et dødstema slik at man symbolsk gjenoppstår som en ny person. Bogdan påpeker at dødstatikken ikke er et sentralt tema innenfor alle innvielser, selv om de muligens er strukturert i Genneps tre faser. Videre er det også slik at alle passasjeritualer ikke nødvendigvis er passasjeritualer når det gjelder innvielser. For det tredje hevder Bogdan at symbolikken rundt død ikke nødvendigvis har samme funksjon og mening i ulike kontekster. Tredjegradsritualer i frimurersystemet, som er innvielse med tematikk om døden, satt inn i legenden om mestermurere Hiram Abiff, har ikke den samme funksjon eller mening som et pubertetsritual i et stammesamfunn (Bogdan 2009:33). Turners teori om liminalfasen er med på å styrke den sosiale strukturen for et samfunn. Liminalfasen er i seg selv ikke en normal tilstand, men er et verktøy i ritualer mot å utvikle seg til en høyere status. Noe Bogdan begrunner er sentralt i hvordan man skal undersøke innvielser innenfor et vestlig esoterisk perspektiv (Bogdan 2007:34).

Frimureri innenfor en esoterisk diskurs og ideen om hemmeligholdelse

I forskningen forsøker man å gå vekk fra begrepet hemmelig orden, siden det har fått en negativ klang hos mange. Forskeren Jan A. M. Snoek argumenterer for at man sjelden ser på hvordan hemmelighold blir brukt og hvorfor det er som det er (Bogdan 2014:231). At hemmeligholdelse har en funksjon, ser ut til å være noe forskerne er enige om, men de ser ikke ut til å vie spørsmålet om hva denne funksjonen er så mye oppmerksomhet. Snoek argumenter for at man må se mer på hvordan hemmelighold kan brukes og hvorfor den blir brukt slik den gjør.

Hemmeligholdelse og innvielse

I frimureriet er hemmeligholdelse forbundet med identitet, tradisjon, legitimitet og autoritet. Tradisjonen og ritualene innenfor frimureriet er fortolket og presentert som hemmelige, og frimurerne anser seg for å være videre tradisjonsbærere av denne hemmeligheten. Stuckrad begrunner også at man kan se på hemmeligholdelse som en form for sosial kapital i frimureriet (Stuckrad 2010:56-57). Likevel bør selve opplevelsen av hvordan budskapet blir fremført vektlegges, siden det er her man finner fortolkningen av opplevelsen og det esoteriske budskapet. Sammenlignet med andre innvielser som inneholder hemmeligheter kan man si at ritualet inneholder to hoveddeler ved seg, det verbale og det ikke-verbale. Så selv om selve tekstinnholdet av ritualene skulle bli kjent eller avslørt for offentligheten, kan det likevel ikke gjenskape opplevelsen ved det ikke-verbale ved ritualet. Selve opplevelsen ved innvielsen er nettopp dette som kan knyttes opp mot den ikke-verbale faktoren og i dette tilfellet det esoteriske elementet ved den. Ved innvielsesteorier kan man si at det er ved dette punktet deltakeren inntar ny kunnskap og dermed skaper endring i seg selv, etter hvordan man velger å fortolke denne nye kunnskapen. Ved tilegnelsen av ny kunnskap kan dette være med på å forme en ny identitet. Eliade fremholder at innvielser er ment å være en prosess som skaper forandringer i det indre og dermed gjør den innvidde til en ny person. Her legger Bogdan vekt på at det mer er fortolkningen av ritualet enn selve opplevelsen som har en endringseffekt på den innvidde (Bogdan 2007:47). Den esoteriske diskursen vil altså ligge i fortolkningen av selve opplevelsen av ritualet og ritualet i seg selv. Uten opplevelsen vil ikke de presenterte symbolene i seg selv ha påvirkning og uten fortolkningen av symbolene vil ikke innvielsen ha effekt.

Oppsummering

Dette kapitlet har tatt opp på hvilke forskere som har vært med på å forme begrepet esoterisme og hvordan dette er et forskningsfelt under utvikling med nye perspektiver. Faivre har blitt fremhevet på grunn av sin konstruksjon av kategorien esoterisme bygger på seks kjennetegn. Selv om hans kategorisering har blitt utsatt for kritikk vil jeg i denne oppgaven forsøke å gjøre en ny innfallsvinkel med en mer praktisk tilnærming ved å ta i bruk Faivres kjennetegn i et feltarbeid. Kapitlet har også presentert ulike forskeres syn på begreper som innvielse, ordenssamfunn og hemmeligholdelse for grunnlag videre i denne oppgaven. Hemmeligholdelse vil spesielt sett videre på siden det er et element som definerer frimureriet i større grad enn de andre definisjonene. Hvor jeg da baserer mye av definisjonen og elementer rundt hemmelighold fra forskeren Kocku von Stuckrad. Disse begrepene er sentrale for hvordan jeg skal tilnærme meg frimureriet fra et religionsvitenskapeligperspektiv.

Kapittel 2: Frimureriets historie

Dette kapittelet vil ta for seg frimureriets internasjonale historie slik det fremstilles i forskningen. Videre vil kapittelet gå inn på deler av det norske frimureriets historie bygget på kilder fra Sverre Dag Mogstad sin bok, «Frimureri: Mysterier, fellesskap, personlighetsdannelse» utgitt 1994. Videre vil kapittelet baserer mye av kildematerialet på det som Den norske frimurerordenen selv har gitt ut av bøker eller jubileumsskrift. Dette gir innsikt i hvordan ordenen ser på sin egen historiske linje og hva de velger å trekke frem som sentrale punkter. Noen av disse historiske linjene kan se ut som til å dele frimurertradisjonen opp i ulike syn når det gjelder ritualenes funksjon og meningsinnholdet. I denne oppgaven velger jeg å se nærmere på relasjonen mellom protestantismen og frimureriet, på grunn av hvordan opplysningstiden påvirket disse to grupperingene, hvor det kan se ut til at nye tradisjoner og bånd formes av nettopp denne sosiokulturelle endringen (Liagre 2014:162-163).

En agenda for historisk identitet, fra laug til losje.

I Europa under middelalderen var det av særegne seremonier knyttet til det å gå inn i den statusen profesjonsyrker hadde. Dette kunne variere fra enkle riter til ritualer med vekt på det religiøse rundt yrkesvalget. Laugene, som de den gang kaltes, var en gruppe forbundet med yrkesretningen som hadde strenge regler for å kunne bevare yrkeshemmelighetene innad for å kunne hegne om sine egne håndverkstradisjoner. Det første steget mot å bli en del av laugene ble kalt for lærlingperioden, denne rolle ble sjeldent forbundet med noe rituelt i seg selv, men heller mot det steget lærlingen tar ved integrasjonen med gruppen, altså ved å delta på fellesmåltider (Snoek og Bogdan 2014:15). Et annet eksempel på overgangen fra lærling til mester henter forskeren Arnold van Gennep fra det tidlige USA der overgangen fra lærling til mester blir mer kompleks i sin utvidede bruk av symbolikk for å markere overgangen i statusskifte og spesielt ved å ta i bruk symbolikk rundt yrkesredskapene til de bestemte yrkesgruppene. Dermed ble det et klart signal både for en selv og omverdenen hvilken posisjon man befant seg i. Murerlærlinger hadde for eksempel ikke lov til å benytte seg av redskapet murerskje før man hadde blitt en fullverdig yrkesmurer. Det viser også at det må en spesiell overgang til for å kunne endre statusen og å kunne få tillatelse til å ta i bruk andre redskaper når dette ble ansett som godkjent av laugene (Gennep 1999 :78).

Om det snakkes om murer som yrkesgruppe eller om frimurerer som en ordensorganisasjon, kan røtter til laugenes funksjon og yrkesstolthet spores tilbake til middelalderen. Ønsket var å skape en forbindelse mellom arbeidslaugene i middelalderen, spesielt murerlaugene, og hvordan frimureriet har utviklet seg fra dette. Grunnlag er i noe konkret og et yrke med status og stolthet for så å utvikle yrkesidentiteten til en mer abstrakt metaforisk tolkning om å nå et mer guddommelig mål. Det gir også ordenen et holdepunkt for at det i frimureriets tidlige begynnelse var en virksomhet med innvielse og hemmeligholdelse (Bogdan 2008:69).

Opphavet til frimureriets historiske begynnelse som en orden er de fire losjene eller laugene i London, som til sammen dannet hovedlosjen, Premier Grand Lodge i 1717. Den utviklet seg fra den opprinnelige laugvirksomheten med å formidle håndverkstradisjoner til å bli en organisasjon med fokus på åndsliv. Innblikk i utviklingen av denne filosofien finner man i boken «The Constitutions of the Free-Masons» fra 1723 skrevet av James Anderson (1679-1739) (Liagre 2014:162). Anderson hentet inspirasjon fra murerlaugenes konstitusjoner under middelalderen i England. For Anderson var det sentralt å se på paralleller mellom håndverkskunsten murervirksomhet og til kunststilen arkitektur i et større perspektiv. Rundt 1700-tallet ble arkitektur ansett for den edleste kunsten av de såkalte syv frie kunster. De frie kunstene ble da satt i en mer religiøs kontekst ved å trekke linjer fra bibelsk tid frem til 1700-tallets England. Boken var ment å bygge opp under frimureriets historiske identitet ved å knytte frimureriet sammen med mureryrkets håndverksrolle kombinert med utviklingen av åndelig arkitektur. Begrunnelsen var at man kunne se sammenheng mellom hellig geometri og mureryrke som ble overført fra bibelske personer som Adam, Abraham, Moses, Salomo og Hiram. (Bogdan 2007: 85-89).

St. Johannesgradene

Opprinnelsen til de tre første gradene i frimurersystemet, kalt i dag for *St. Johannesgradene* innenfor det svenske systemet, antar forskningen stammer fra et slags to-gradssystem med gradene lærling og medbroder. Man kunne også bli kvalifisert til å ta en slags tredjegrade kalt mester, men kunne ikke ut ifra selve tittelgraden bli anerkjent som en mestermurer (Snoek og Bogdan 2014:17-18). Medlemmene på denne tiden ser ut til stort sett å ha vært knyttet opp til mureryrket selv om ufaglærte også var blant medlemmene. På denne tiden hadde man ikke et skille mellom yrkene arkitekt, murer og matematiker. Dette innebar at medlemmene satt med ulike kunnskapsbakgrunner.

Tittelen *St.Johanneslosje* ble brukt av de losjene som kun godtok medlemmer med kristen trosbekjennelse på denne tiden. Mot 1600-tallet kommer det mer inn av intellektuelt tankegods fra geometri, byggekunst og filosofiske verk rundt arkitekturens innvirkning. Dette er med på å videre utforme disse tre gradene (Cornell 2010:30-31).

Bibelsk kontekst, betydningen av mytefortellingen rundt Solomons tempel.

Første Kongebok i Det Gamle testamentet inneholder historien om kong Salomo og byggingen av det første hellige tempelet i Jerusalem med mål om å knytte mennesket og Gud nærmere hverandre. Salomo overtok som konge etter David og giftet seg med faraoens datter. Videre fortelles det om at Salomos ønske er å kunne inneha visdom fra Gud istedenfor rikdom eller hevnjerrighet mot fiender. Slik bygges riket opp til å bli mer harmonisk enn det har vært fra tidligere tider, noe som gjør at Salomo går inn for å bygge tempelet David aldri fikk bygget på grunn av uroligheter. Til dette prosjektet blir kongen av Tyros, Hiram, tilkalt og det blir enighet om å starte byggingen av tempelet. Hiram er ikke ofte nevnt i Bibelen, men blir da innenfor frimureriets historie ansett for å være en av de største arkitektene. Tempelet blir beskrevet i detaljer når det gjelder byggematerialet, mål og konstruksjon (Kongebok 6. 4-11). I tempelet skulle Herrens paktkiste med Moses' steintavler stå, og med gullbekledde kjeruber som skulle vokte kisten. Videre nevnes det at det Salomo også bygde et hus innenfor forhallen til tempelet som var til faraos datter, altså hans kone. Dette kan tyde på at huset må ha vært bygget i en mer egyptisk stil. Selv om dette ikke kommer tydelig frem i teksten så er det dokumentert fra arkeologer at bygget nok ble inspirert av denne stilsjangeren. Dette er kilder frimurerne selv fremhever. Den egyptiske pregede stilen er noe man kan finne igjen hos tempelsalene til frimureriet (Dreyer 1996 :115).

Konstruksjon rundt høygradene og den protestantiske agenda

Det tydelige skille mellom de ulike frimurersystemene opptrer først ved innvielsene omfattet av begrepet høygradene, altså de innvielsene man tar etter lavgradene fra den første til den tredje. For noen systemer har disse høygradene fått tilnavnet tempelgradene eller York gradene mens det i andre systemer heller blir betegnet som de skotske gradene. Tempelgradene har sitt opphav i Frankrike og de skotske gradene stammer fra London.

Dette handler nok om hvordan de enkelte systemene velger å forstå hvor frimureriet først begynte, enten i Frankrike med tempelriddertradisjonen eller i Skottland med murerlaugene til de gotiske katedralene. Disse to linjene utgjør hovedforskjellen på det som eksisterer i dag av de ulike frimurersystemene (Bogdan 2007: 95).

Tematikken i de skotske gradene med sin vinkling på murermetaforer dreier seg om gjenoppbyggelsen av Salomos Tempel som man kan anse for å være en implisitt vinkling på et kristent tema. Tempelgradene derimot kan sees på som å ha et mer eksplisitt tema med sine fortellinger rundt tempelridderens funksjon og hva slags virke de hadde i perioden under middelalderen. Her trekker man inn den historiske konteksten om Phillip IV (1268-1314) og pave Clement V (1264 -1314) og ekskludering av Tempelridderordenen og hvordan dette danner grunnlag for dagens ordensvirksomhet og tilnærming til kristendommen som religion i ordenen. Ved å trekke disse historiske linjene viser man tilbake til den kompliserte historikken mellom korstogene og tempelridderne (Bogdan 2007: 96). Karl Gotthelf von Hund (1722-1776) påsto å være innvidd i denne linjen fra Tempelgradene i Frankrike 1743. På grunnlag av dette la han til tre nye grader til de tidligere tre St. Johannes gradene:

Den blå losje av St. Johannes	
1 °	Lærling
2 °	Svenn
3 °	Mester-murer
Kapitlet	
4 °	Skotsk Mester (VII ° i det svenske system)
5 °	Novise (VIII ° i det svenske system)
6 °	Tempel-Herre (XI ° i det svenske system)
7 °	Eques professus (XII ° i det svenske system)

(https://no.wikipedia.org/wiki/Den_strikte_observans)

Dette ga grunnlaget for frimurersystemet «Den Strikte Observans», som skilles ut fra en allerede eksisterende frimurerorden i Tyskland på denne tiden. Selve navnet «Strikte observans» skulle være med på å understreke at ordenen hadde tydelige røtter fra tempelriddertradisjonen. Et annet trekk ved systemet var at von Hund la til rette for at ordenenes overhoder skulle holdes skjult, men at medlemmene likevel måtte underlegge seg deres styre. Dette kan henge sammen med det religiøse landskapet i Tyskland på 1700-tallet, da mange Jakobitter var aktive frimurere og hadde et ønske om at dette medlemskapet skulle holdes skjult for den katolske kirken (Bogdan 2007: 97).

Prest og frimurer, dynamikken mellom det verdslige og det geistlige.

Et unikt trekk ved det svenske systemet er hvordan prester ser ut til å ha en helt egen funksjon og rolle innenfor ordenssystemet. Historikken til denne funksjonen er mangfoldig og ser ut til å ha sin begynnelse allerede middelalderen. Den tidlige rituelle rollen prester hadde i ordenen ble tatt i bruk ved begrepet «klerikale» og stammer fra arven etter Tempelherreordenen, som skal ha eksistert rundt tidsrommet på 1700-tallet i Europa. I Tempelherreordenen hadde prestene en vesentlig funksjon i sin rituelle rolle som prest for ordenen. Her ble det gjort et skille mellom de verdslige og de åndelige funksjonene ordenen skulle inneha, hvor ridderne stod for den verdslige biten og prestene for det åndelige. Prestene skulle ha en rituell ekspertise om ordenens innvielsesritualer og var medlemmene som skulle fordype seg i esoterisk kunnskap som alkymi, magi og mystikk (Mogstad 1994: 159).

Prestenes funksjon i Tempelherreordenen ble overtatt av det tyske frimurersystemet «Den Strikte Observans» hvor presterollens rituelle funksjon ble endret av den tyske teologen Johann August von Starck (1741-1816). Starck var i sin tid en kontroversiell teolog i det tyske samfunnet på grunn av sin eksplisitte agenda om å myke opp dogmene innenfor kristendommen og den tyske kirke. Sammen med grunnleggeren Karl Gotthelf von Hund (1722-1776) innenfor «Den Strikte Observans» fikk presterollen dermed fortsatt sin egen funksjonsdel, «klerikalet», men ble og til en bestemt innvielsesgrad hvor de med teologisk bakgrunn får en annen rolle i selve innvielsen. Videre i utviklingen fører Hund og Starcks endringer i Tempelherreordenen til en tydelig deling mellom det verdslige og det åndelige, når det gjelder medlemmers bakgrunn. Starck la videre ned en begrensing på antall prester som kunne være medlemmer samtidig i ordenen. Starck ga også prestene en spesiell kunnskapsrolle i likhet med prestene fra Tempelherreordenen hadde.

Da frimurersystemet kom til Sverige via Frankrike i 1735, velger Karl XIII selv å innføre nye endringer i hvilken rolle og funksjon prester skal ha innenfor hans versjon av frimurersystemet «Den svenska riten». Kongen velger å trekke inn tradisjonen fra Tyskland om at ordenen skal inneha en egen funksjon for ordensmedlemmer med teologisk bakgrunn. Likevel, i motsetning til «Den Strikte Observans», som hadde en mer åpen religiøs tilnærming i forbindelse medlemskap, er «Den svenska riten» eksklusivt innrettet mot protestantismen. Karl XIII valgte å gjøre klerikal-delen til en mer omfattende og mer inkludert del av ordenen. Tanken er at det verdslige og åndelige er tilstede i ordenssystemet, og at det religiøse skal ha et kristent perspektiv (Mogstad 1994 :160). Det eneste som skiller tydelig er innvielsen i VII-graden hvor presten blir gitt en egen funksjon og innvidd til prest også i Frimurerordenen. Det er et mål for ordenen at presten skal være en moralsk rollemodell og ha fokus på den kristne tro i ordenens mål om selvutvikling.

Frimureriet og protestantismen

Boken *The Constitutions of the Free-Masons*, "For the Use of the Lodges" kom ut i 1723 forfattet av prest og frimurer James Anderson. Med sine retningslinjer om skikk og bruk i ordenens virksomhet ligger den mye til grunn for dagens frimureri. Likevel, må man også se til andreutgaven i 1738 som også har hatt stor påvirkningskraft når det gjelder fortolkningen av kristendommen i den frimureriske tradisjon. I andreutgaven gjøres en egen fortolkning hvor lovene som ble gitt til Noah, er ansett for å være samfunnets og frimureriets grunnfundament (Liagre 2014 :163). Dermed gjør Anderson et teologisk poeng av at frimureriet har en religiøs struktur og at denne er mer tilknyttet kristendommen enn andre religiøse retninger. Det er ingen større forskjeller når det gjelder verdier i frimureriet og verdier i resten av samfunnet påpeker Anderson. Frimureriet i seg selv utgjør ingen egen religion, likevel gir strukturen rom til å fortolke sin identitet utfra et religiøst perspektiv. Her kan man blant annet se til kilder, som kritikken fra den katolske kirkeinstitusjonen om hvordan de anser frimureriet for å være en forlengelse av den protestantiske tro. Dette til tross for at det eksisterte katolske jakobitt losjer på 1700-tallet da denne kritikken kom (Liagre 2014: 163). Det kan likevel være en grunn til å se nærmere på nettopp denne kritikken fra Den katolske kirke om hvordan båndene er mellom protestantismen og frimureriet. Paven bannlyste frimureriet i 1738, fordi man fryktet det var samlingsplasser for antiklerikale og revolusjonære, slik Frankrike hadde blitt utsatt for (Cornell 2010:19).

I andre land, som for eksempel Sverige, ble frimureriet ansett for å være en populær virksomhet for de konservative. Dette kan ha mye å gjøre med Sverige sin historiske og politiske agenda om for å være anti-katolsk. En annen sentral kilde for frimureriet er Bibelen og om man ser på de nord-europeiske og engelsktalende land, har flertallet av frimurere i disse landene tilhørt den protestantiske tro (Liagre 2014:163). I disse landene ser det ut til at kilden til religion i ordenen blir delt opp i to hovedstrømninger hvor den ene, «Latitudinarian», er den man finner innenfor land som Storbritannia, Nederland og Nord-Tyskland. Den andre strømmingen er den tysk-skandinaviske som vektlegger den lutherske pietismen. Da frimureriet kom til Sverige var luthersk lære statsreligion og påvirket dermed hvordan Carl XIII formet det svenske rite i 1738 (Liagre 2014:164).

Den svenska ritens oppbygging i dagens Norge

Kildene til strukturen når det gjelder «Den svenske ritene» finner man i ordenens egen bøker, *Fundamentalkonstitusjonen*, som inneholder informasjon om ordenens lære og praksis. Bøkene er i en serie løpende nummererte som følger gradsystemet fra I- X, slik at for hver grad får man innsikt i lære og praksis som er knyttet til graden man er innvidd i. Jeg kan ikke gå inn på disse kildene om hva innvielsene inneholder, som er lite relevant for oppgaven. Dette kapittelet tar for seg ordenens struktur fremfor innhold. Jeg har også inntrykk at Mogstad ikke er frimurer, og man kan stille spørsmål om det han fremstiller om selve innvielsene, ikke er gode nok kilder til hva innvielsene faktisk inneholder.

Losjestructur i Den norske frimurerordenen

Den sosiale enheten for ordenen blir kalt for en losje, dette er møteplassen hvor medlemmene gradvis blir introdusert for ritualer, symbolisme og fortellinger. Et møte i losjen kan åpnes på rituelt vis med bruk av Bibelen som verktøy liggende oppslått på en arbeidsbenk, hvor rituallederen, Ordførende Mester, leder gradsarbeidet for møtet. Disse losjene er igjen oppdelt i tre ulike hovedavdelinger som er knyttet til selve gradsstrukturen til den svenske rite (Mogstad 1994:37).

St. Johanneslosje, er losjen som inneholder de tre første gradene, I-III. Disse gradene blir betegnet som blålosjegradene på grunn av sine likhetstrekk med andre frimurersystemer. Samtidig er fargen blå knyttet til en kompleks symbolfortolkning av den bibelske figuren

døperen Johannes. Sverre Dag Mogstad hevder at dette er knyttet opp imot representasjon av ydmykhet og bot i et bibelsk perspektiv (Mogstad 1994:37).

St.Andreaslosje, er losjen som inneholder de tre midterste gradene i systemet, IV-VI grad. Denne losjedelen av frimurersystemet blir ofte referert til som det skotske frimureriet. Den knytter tradisjonsbånd til den gamle Tistelordenen som oppstod omkring år 1000, som også gikk under navnet Andreasordenen. Forbindelsen ligger i at Carl Eckleff som hadde mottatt disse gradene i Frankrike, tok med seg disse ritualene tilbake til Sverige og de ble innpasset i det svenske systemet av hertug Karl i 1780. Disse gradene fungerte dermed som overlappende grader mellom Johannesgradene og høygradene. *St.Andreaslosjen* dreier seg om disippelen Andreas, som er vagt referert til i Det nye testament og til legenden om at han led en martyrdød på korset (Mogstad 1994 :120). Det skotske frimureriet med symbolfargen rød symboliserer de som ga sitt blod for kristendommens sannheter og ordenens uskyld (Mogstad 1994:38).

De tre øverste gradene i «Det svenska riten» fra VII-graden til XI, kalles for *Kapittelgradene*. Disse gradene kommer også fra Frankrike med C.F Eckleff, men disse gradene skal ha blitt mottatt fra en skjult leder i frimureriet, slik man opererte med innenfor frimurersystemet «Den Strikte Observans». Disse gradene kan sies å ha mer mystikk ved seg enn de lavere gradene. I disse høygradene ligger det også en fortolkningsramme fra Tempelherreordenen fra 1300-tallet. Innenfor disse gradene blir det også mer tydelige bånd til den kristne religionen. I de høyere gradene blir man gjort kjent med at ordenen innehar et eget kapell hvor prestenes funksjon i ordenen blir tydeliggjort gjennom egne rituelle roller. Prester blir innviet og ordinert slik at de ser ut til å ha samme funksjon som innenfor en kirke (Mogstad 1994:139).

Den norske frimurerorden er i dag delt i tre avdelinger:

Den Høyst Opplyste og Høyst Virkende Norske Store Landsloge

Dette er den første fungerende losjen i Norge og er ofte kalt for Stamhuset av sine medlemmer. Bygningen er lokalisert i Oslo og blir ansett for å være hovedlosjen for alle de andre losjene i landet.

De Høyst Opplyste og Høyt Virkende Provinsialloger

Hvert distrikt i Norge har en større samlende losje kalt Provinsiallosje. I Norge finnes det tre stykker av disse. Fylkene Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane er samlet under Bergen Provinsiallosje. Videre er fylkene Møre og Romsdal, Trøndelag, Norland, Troms og Finnmark samlet under Trondheim Provinsiallosje. For fylkene på sør og Østlandet fungerer da Landslogen som en Provinsiallosje for disse fylkene.

De Opplyste og Virkende Stewardslosjer av Første eller Annen Orden

Dette omfatter de mer opphøyde smålosjene i Norge som har fått tittelen Steward fordi de kan utføre innvielser de høyere gradene som VII og VII (Mogstad 1994:39).

Losjemøtenes struktur

Møtene har en rituell oppbygging med et fastlagt mønster for hvordan de åpnes og lukkes. De blir avholdt en gang i uken hvor innholdet har både symbolsk og rituell funksjon. På noen møter er det innvielser av nye medlemmer eller medlemmer som skal innvies i ny grad. Under losjemøtet har enkelte personer fastsatte oppgaver. Losjens leder, Ordførende Mester, er leder av møtet samtidig som han innvier medlemmene. Seremonimester har ansvar for at innvielsen er utført korrekt etter gradsinnhold. De Bevoktede Brødre har ansvar for losjens inngang og hvem som slippes inn og ut av lokalet. Samtidig er fadderne til kandidater som skal innvies tilstede. Andre faste deltakere er Kansleren og Sekretæren (Mogstad 1994: 42).

Frimureriets utvikling i Norge

Når det gjelder dokumentering gjort av ordenen selv, brukes det kilder fra Arne Hilmar Andersen som var Den norske frimurerordenens «Overantikvar» (Andersen:1999). Det ser ut til at frimureriet begynte i Norge i 1749. Lovregler forplikter ordenen til å føre møteprotokoller for å dokumentere sine møter, likevel forsvant den første møteprotokollen av til nå uvisse årsaker. Derfor er det eldste dokumenterte beviset for møtevirksomhet fra St. Olai loge den 18. februar 1757. Forsamlingen fikk tilnavnet «den hellige Olai Loges Fornøyelse og Opprettelse», i dag betegnes den av ordenen selv som «Restauratores». I møtereferatet omtales et møte som fant sted åtte år tidligere.

Denne opplysningen er med å bygge opp under teorien om påbegynt aktivitet allerede i 1749 (Andersen 1999: 18-19). Ordenen velger også å se utviklingen i Norge fra et større samfunnsperspektiv rundt de humanitære, industrielle og filosofiske bevegelser ellers i Europa. Blant disse påvirkningene vektlegges spesielt strømmingene fra den franske revolusjon og forbudet mot slavehandel som kom på 1790-tallet. Til tross for tankene rundt frihet og likhet gikk likevel medlemskapet i arv hos slekter med høy embetsstand, og de var stort sett sentret rundt Christianiasområdet (Andersen 1999:21).

Ritualene, som var i bruk på denne tiden, var sammenlignbare med gradene man benyttet seg av i England med tre-gradsystemet svenn, murer og mestermurer kalt *St.Johannes-gradene*. Videre skjedde det en overgang med å bruke losjesystemet fra Tyskland «Den Strikte Observans». Dermed ble det gjort endringer i de to første gradene. Likevel ble det ikke innført noen høyere grader, slik som det tyske gradsystemet i utgangspunktet har. Medlemmenes embetsbakgrunn førte også til spredning av losjer rundt i landet. Dermed ble utviklingen av losjene i Trondheim og Bergen påbegynt rundt dette tidsrommet (Andersen 1999:21).

Overgangen til dagens system med det svenske systemet skjedde i 1818. Dette kom som følge av at Norge gikk fra unionen med Danmark til å bli en union med Sverige i 1814 (Andersen 1999: 26). Selv da «Den svenska riten» ble innført, tok det 23 år før det første møtet høyere enn *St.Johannesgradene* fant sted. Dette skyldtes et ønske om å få utført gradene innad i landet, siden det var en belastning for medlemmene å måtte reise helt til Karlstad eller Gøteborg for å ta høyere grader. Fokuset videre handlet om utviklingen av en egen losjebygning, samt å kunne forfremme flere medlemmer til høygrader. Dette bidro til en sterkere struktur rundt gradssystemet i Norge. Dermed var det vesentlig å få opprettet en såkalt *Stewardloge*, som inneholder gradene VI-IX, slik at Norge ble anerkjent av Svenska Stora Landslogen til å utføre gradene i hjemlandet.

1870 var preget av at Norge arbeidet for selvstendighet. På samme tid var det et ønske innad i Den norske frimurerordenen om å få en egen provinsialloge. Kong Carl XV opprettet igjen et system slik at det ble mulig for Norge å utføre X grad og samtidig ha sin egen provinsialloge (Andersen 1999: 28). Det var tendenser til uenighet rundt å anerkjenne den Styrende Mester, Kong Oscar II. Tidligere hadde det vært problemer med å ha et selvstendig norsk system under et svensk styre. Nå hadde ordenen fokus på å få godkjent sin utvikling av den hierarkiske strukturen. Enkelte grupperinger begynte tidlig med å agere mot ordenens troskapsærklring ovenfor Stormesteren, altså den svenske kongen. Medlemmene i Trondheim valgte å bryte ut av den svenske storlogen og dannet en egen losje med

anerkjennelse fra losjen i Tyskland, Zur Sonne. Det nye systemet fikk etterhvert tilnavnet Polarstjernen og skapte dermed en begynnende opposisjon i den norske tradisjonen (Andersen 1999:29).

Ordenen opplevde vanskeligheter i forhold til Stortinget i 1893, der flere regjeringsmedlemmer anså hemmeligholdelsen for å ha pro-svenske politiske holdninger. Stortingspresidenten Viggo Ullmann var motstander av frimureriet, likevel stilnet dette etter at han valgte å gå inn i Polarstjernelogen, hvor han ble medlem. Han uttrykte i ettertid at det var lite som skulle tilsi pro-svenske holdninger i frimureriet (Andersen 1999: 32). Forfatteren Bjørnstjerne Bjørnson var også en tydelig samfunnsdebattant rundt dette temaet og utga en tale om «De svenske kongers frimureri». Her var han sterkt kritisk til frimurerordenen og påstod i likhet med andre at ordenen var for unionen med Sverige. Etter 1905 og oppsigelsen av unionen med Kong Oscar II gikk ordenens fokus over til spørsmålet om Haakon VII ville tre inn som Styrende Mester for ordenen slik det hadde vært tradisjon for tidligere. Selv var Haakon VII medlem av en losje i København. Likevel tar Haakon VII valget med å frasi seg dette vervet ved innsettelsen som konge for den nye Norge. Dette kan skyldes den pågående konflikten mellom Landslogen og Polarstjernen med sine tyske tradisjoner. Samtidig ville man dempe bruken av hierarkiske institusjoner eller verv ansett for å være elitisme i det demokratiske landet. Mange hadde en oppfatning om at i kretsen nær den svenske kongen var frimurere derfor og at det derfor var mange medlemmer som var for å beholde unionen. Under andre verdenskrig, gjorde titler i ordenen som refereres til Salomos Tempel, at nazistene valgte og tolket dette inn en jødisk verdenskonspirasjon. Dermed ble ordenens Stamhus tatt over av tyske styrker og deler av det sentrale arkivmaterialet ble ødelagt. Frimureriet ble forbudt i Norge under krigen og eiendommer til ordenen ble da beslaglagt (Andersen 1999:37).

Møtevirksomhet ble forbudt, likevel foregikk det møter i skjul ved blant annet å arrangere såkalte bibelstudiegrupper. Andre møttes i sangkor som var tidligere organisert av Frimurerordenen. Etter krigens slutt tok det tid før møtevirksomheten i ordenen ble gjenopptatt, mye av dette skyldtes nazistenes ødeleggelse av losjenes ritualrom. Man ser også at under denne perioden ble samarbeidet på tvers av ulike broderforeninger styrket. Dette samarbeidet førte til at Polarstjernen og Den norske Frimurerordenen i 1947 ble forent under den samme Stormester. Til tross for at Polarstjernen fikk samme Stormester som frimurerordenen beholdt de likevel sine egne ritualer uendret. Ordenen selv velger å se på denne tilførelsen av andre innvielsesritualer som en berikelse heller enn som en motsetning.

I ordenens historieskriving vektlegges det at tidligere Stormester Br. Bernhard Paus sin agenda om åpenhet om ordenes virksomhet har bidratt til mindre fordommer mot ordenen. Denne åpenheten omfattet blant annet bruken av informative virkemidler som informasjonsmøter, museumsvirksomhet og åpen dag (Andersen 1999: 40).

Kilder til Bergen Provincialloge

Bergen Provincialloge ble grunnlagt i 1922 og het da Bergen Stewardloge nr.2, men fikk status som Provincialloge i 1925. Denne oppgaven er basert på en kvantitativ og kvalitativ studie av Bergen Provincialloge. Respondentene til spørreskjemaet og intervju med medlemmer gir et innblikk i hvordan aktiviteten og utviklingen for losjen har vært i senere tid. Samtidig skal denne gruppen gi en indikasjon på hva som er av tendenser innenfor dagen frimureri i Norge.

Oppsummering

Dette kapitlet har tatt for seg den historiske bakgrunnen til frimureriet med hovedvekt på den historiske utviklingen i Norge. Det finnes mange kilder og forskningsmateriale når det gjelder frimureriets historie fra et internasjonalt perspektiv. Kapitlet har også sett nærmere på i hvilken tradisjon frimureriet ønsker å sette seg selv inn i og deres tilnærming til kristendommen. Når det gjelder frimureriets utvikling i Norge har kapitlet blitt mye basert på ordenens som vi har sett egne utgitte bøker. Boken til Sverre Dag Mogstad har også bidratt med innsikt i dagens struktur av Den norske frimurerordenen. Frimureriets historiske utvikling er mangfoldig og komplisert, jeg har forsøkt å gi dette en rød tråd til hva som er den historiske bakgrunnen for Den norske frimurerordenen. Dette kan også si noe om hva dagens medlemmer bygger sin identitet og tradisjon på.

Kapittel 3: Spørreskjema, intervjuer og kvalitativ metode

Valg av metoder

Allerede i en tidlig fase i masteroppgaven ble en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ metode valgt som fremgangsmåter for oppgaven. Den kvantitative metoden gir et overblikk over tendenser innenfor en bestemt gruppe og den kvalitative gjør mer et dypdykk i enkelte emner. Først vil det bli redegjort for hvordan den kvalitative metoden har blitt anvendt og deretter blir den kvantitative tilnærmingen beskrevet.

Ordenen er fortsatt i dag aktiv med medlemmer som praktiserer frimurersystemet «Den svenska riten». Det er gjort lite feltarbeid på frimurergrupperinger, også innenfor norsk sammenheng. Man kan jo spørre seg om det er dristig å utfordre teoretiske innfallsvinkler fra anerkjente forskere som Hanegraaff, Faivre, von Stuckrad, Snoek og Bogdan. Alle disse forskerne har vært med på å forme nyere studier av frimureriets funksjon og hvor ordenen skal plasseres i et religionsvitenskapelig landskap. Likevel var det en problemstilling som forble ubesvart innenfor dette feltet, nemlig hvordan dagens frimureri fungerer for medlemmene når det gjelder det religiøse perspektivet i denne ordenen. Hvordan forholder medlemmene seg til den kristne tro som «Den svenska riten» pålegger sine medlemmer, samtidig som frimureri anses for å være esoterisk? Tidligere har forskere fokusert på en mer teoretisk tilnærming til feltet, derfor kunne det vært interessant å se hva man kan få ut av en empirisk studie. Om denne tilnærmingen vil samsvare med tidligere teorier på feltet eller om det kan komme frem nye perspektiver vil vise seg.

Det er kun menn som kan bli medlemmer av ordenen. Siden forskeren er kvinne utelukkes personlige ambisjoner om mulig medlemskap. Samtidig skaper dette en distanse bestemt av kjønn. Fordelen med slik distanse til feltet man forsker på kan være at man oppnår en mer nøytral holdning til feltet. Samtidig kan man se styrken ved det å være kvinne at informanter lettere kan trekke frem mykere verdier som for eksempel personlige relasjoner og mer ordbruk rundt sitt eget følelsesliv.

Det kan være mer lettere å fortelle om hvordan medlemskapet hadde endret privatlivet og hva slags innvirkninger det hadde hatt på relasjoner til familie og venner. Noen av informantene ble også tilsynelatende veldig overrasket over mine teorikunnskaper og hvor mye jeg kunne oppvise av informasjon om frimurere.

Kvalitativ metode

Struktur og lengde, intervju.

Da jeg valgte kvalitativ metode ble semi-strukturert intervju ansett som fordelaktig for dette prosjektet (Bryman 2012: 471-472). Dette på grunnlag av at semi-strukturert intervju kunne konstrueres rundt Antione Faivre sine seks kategorier for hva esoterisme er.

1. Ideen om korrespondanser
2. Forestilling om levende natur
3. Imaginasjon og mediering
4. Opplevelsen av transmutasjon
5. Praksis av konkordans/samsvar
6. Transmisjon/ overlevering

Samtidig gå mer i dybden i hvordan informantenes kristne tro passet sammen med medlemskap i Frimurerordenen. Samtidig kunne semi-strukturert intervju gi rom for å formes underveis etter hvilke spørsmål fungerte godt og ikke. Dette ville også gi rom for at man kan gå inn på enkelte temaer informantene ønsker å snakke mer om (Bremborg 2014:314-315).

Feltarbeidets utvikling og tid

Ideelt skulle feltarbeidet ha funnet sted i november 2015, slik tidsrommet for masteroppgaven ble først lagt frem. Frimurerordenen ble kontaktet på mail i juni i håp om å få svar i sommermånedene, svaret kom først i slutten av august om at de var villige til å stille opp på prosjektet. Det var en nervepirrende periode fordi ordenen har de siste årene sjeldent vært i kontakt med media eller forskningsprosjekt. Dermed var det ingen selvfølge at prosjektet ville bli gjennomført. Heldigvis ble det et positivt utfall, hvor jeg kom i kontakt med Losjemesteren for Bergen Provincialloge, og ble invitert til å fremlegge prosjektet og vise at dette var et seriøst prosjekt. Fremdriften videre var utdeling av spørreskjema, noe som vil bli tatt opp i et eget kapittel. Utdelingen og innsamlingen tok mer tid enn forventet, slik at jeg var forberedt på å omstrukturere hele oppgaven til en historisk vinkling om det skulle ta for lang tid. I begynnelsen av februar 2016 falt alt på plass etter litt ekstra pågang fra min side.

Her kommer også spørsmålet inn om hvor mye eller lite pågående man skal være i en slik prosess. For mye pågang ville resultere i et mer negativt syn på prosjektet, for lite pågang ville ha ført til at prosjektet måtte utsettes mer.

Informantene

Feltarbeidet kom i gang i februar 2016, da var prosjektet allerede gått inn i en fase med usikkerhet om det kvalitative arbeidet kunne bli utført innenfor gitte tidsrammer. Derfor ble noen spørsmål til det semi-strukturerte intervjuet formet underveis i intervjuprosessen. Noen spørsmål ble lagt til og andre ble tatt bort, men spørsmålene basert på Faivre sine punkter fortsatt beholdt. Samtidig var det også spørsmål om hvilken relasjon informantene hadde til Den norske kirke, hvordan de anså frimureriets plassering i den kristne tradisjonen medlemmene selv oppfattet dette som essensielt eller ikke. De informantene som hadde teologisk bakgrunn fikk også flere spørsmål om den teologiske debatten i Norge om frimureri.

Ved den kvantitative undersøkelsen kunne informantene velge om de ville stille til videre intervju. Her svarte 15 av 56 stykker at de kunne tenke seg å stille, men to av disse oppgav ikke gitt god nok kontaktinformasjon til meg. Den ene skyldtes utydelig håndskrift til en epost adresse og den andre inneholdt bare navn og gradstittel, dermed falt disse to ut. Ved det videre arbeid med å finne informanter falt valget på å kontakte informantene som oppgav mailadresser selv om enkelte også hadde oppgitt telefonnummer. Å sende mail kjentes fordelaktig fordi informantene kunne da ta seg tid til å tenke over om de hadde tid til å la seg intervjues i en hektisk hverdag. Informantene kunne også være i en jobbsituasjon hvor det kunne være sensitivt å snakke om avtaler rundt et slikt intervju. Fra de som ble kontaktet gjennom mail kom det god respons slik at det var lett å avtale tid og sted når det gjaldt intervju. Siden det var 13 informanter som hadde sagt ja til å bli intervjuet, lå den ideelle intervjutiden på 45-60 minutter, slik at det var tid til å kunne gå igjennom Faivre sine punkter, men også til å ta opp enkelte temaer som informantene valgte å legge sitt fokus på. Slik at intervjuet ikke skulle bli for langtekkelig for informanten. Spørsmålene dreide seg også om hvilke funksjoner av ordenen informanten benyttet seg av. Samtidig ble det spurt om hvilken betydning ordenen hadde i informantenes personlige liv. Her kom man inn på temaet om hvordan kirken eller den kristne tro så ut til å ha en sammenheng med medlemskapet i ordenen. To av spørsmålene rundt esoterisk lære og begrepet gnosis vakte av og til uventede reaksjoner hos informantene.

Det kunne virke som dette berørte noe som informanten var bevisst på, men muligens ikke ville gi noe svar på grunn av kirkens negative syn på nettopp disse begrepene. Samtidig må man også ta i betraktning at hemmeligholdelse er en del av innvielsene. Dermed inneholde esoteriske aspekter informantene ikke kan avsløre. Likevel virket det som andre informanter tok disse spørsmålene med en mer avslappet holdning, det virket som de var bevisste på at spesielt begrepet esoterisme skilte dem ut fra andre grupperinger. Selv om det skapte noe ubehag var det viktig å kunne ta opp hvordan de oppfattet nettopp disse begrepene. Det var ved dette punktet man kunne få innsikt i hvordan de oppfattet forholdet mellom kirken og ordenen.

Lydopptak.

Opptakerverktøy til oppgaven var mobil med egen lydopptak-app. Dette var det enkleste verktøyet å ta i bruk, både på grunn av brukervennlighet og at den er lett å ta med seg overalt. Et av intervju fant sted på en kafe med for mye bakgrunnsstøy, slik at det var senere problematisk å høre på opptaket hva informanten sa. Det ble derfor problematisk å transskribere dette intervjuet i etterkant. To av informantene som ble intervjuet ute på kafe var også mye mer lavmælt og ønsket ikke å gå for mye inne på enkelte temaer om frimureriet.

Sensitivitet/anonymisering

Informantene har krav på å bli anonymisert ifølge etiske retningslinjer fra *Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora*, NESH (2013). Dette var også et punkt som det var viktig å ivareta med tanke på at det er mye negativ kritikk mot Frimurerordenen. Anonymiseringen skjedd ved at medlemmene heller kodet enn gitt navn, med unntak av prestene som ble fremhevet på grunn av sin teologiske bakgrunn. Fornavn er lett identifiserbart, og det opplevdes som problematisk å finne på falske fornavn fordi dette kan forveksles med andre medlemmer i ordenen med mulig samme fornavn. Frimurerordenen er forpliktet til å ha en åpen medlemsliste og dermed kan medlemmer av ordenen lett søkes opp i deres register (Bryman 2012:136). De tre informantene som var medlemmer med teologisk bakgrunn ble kodet med «prest» og nummer. Dette var for å fremheve disse informantene i den delen av oppgaven som går mer inn på den teologiske diskusjonen om frimureriet.

Jeg unngikk bevisst å gå inn på spørsmål som kunne avsløre noen form for identitet. Noen nevnte navn på ektefelle, noe som ble strøket i ettertid av hensyn til informantens familie. I noen intervjuer ble det også nevnt navn på andre medlemmer. Dette ble også strøket, siden dette er medlemmer som ikke har gitt samtykke til deltagelse i prosjektet. Informantene var åpent nysgjerrige på forskningsarbeidet og hva hensikten var med prosjektet. Dette skapte en litt vanskelig situasjon, siden man som forsker ikke ville oppgi for sensitiv informasjon om personlig og religiøs bakgrunn.

Den tette relasjonen mellom forsker og informant kan også verta en den kvalitative metoden sitt svake ledd..Korleis skulle eg då kunne trekkja med ut av venerolla for så å distansere meg i ei forskarrolle,utan at det skulle opplevast som eit svik? (Fonneland 2009:234)

Derfor burde jeg kanskje ha reflektert mer over hvordan man skal forholde seg til slike situasjoner i feltarbeid. Hvor grensen mellom å være et medmenneske som deler livsbakgrunn til å være en nøytral forsker i feltet er ikke alltid like lett.

Kvinnelig forsker i et mannsdominert samfunn

Å oppnå tillit informantene var i hovedfokus på grunn av gruppens tidligere negative erfaring med norsk media. En av informantene nevnte at han var skeptisk til kvinnelige forskere, på grunn av forskeren Eva Lundgren sin negative vinkling til frimureriet på nittitallet. Forskeren Joan Neff Gurney ulike situasjoner man kan støte på som følge av at man er kvinnelig forsker i et mannsdominert samfunn (Gurney 1991:56-61). For å kunne fremstå som en seriøs forsker til informanter som kun bestod av eldre menn, var jeg bevisst med mine valg av antrekk og fremtoning.

I have always dressed as professionally as possible when attempting to gain entrée into these settings. I wear by best clothes; a suit, if possible. Carrying som type of legitimizing credentials can also bolster the status of the female field-worker (Gurney 1991:56).

Ovenfor en ung kvinnelige forsker var det noen av de eldre informantene som ønsket å fremstå som belærende.. Det vil også argumenteres for at det kommer mer varme og personlighet til prosjektet ved å være en kvinnelig forsker. Å bli intervjuet av en kvinne kan muligens gjøre det lettere for menn å ta inn livshistorier og hvordan de forholder seg til familiestrukturen i sitt religiøse liv.

Likeins opplevde eg at kvinner gjerne vert koplå til omsorg, gjorde at samtalen om informantene sine førestellingar kring helse og livskvalitet kjendest ærleg og open. (Fonneland 2006: 233)

Flere av informantene opplyste jo om at den som så mest av den personlige endringen etter medlemskapet i ordenen var ektefellen. Når det gjaldt det høye aldersgjennomsnittet, så poengterte mange at familieliv må prioriteres først og at mange har hektiske liv på grunn av dette. To av mine informanter var i 40-årsalderen hvor den ene hadde småbarn, men han sa selv at det gikk helt fint å kombinere i hans liv. En av mine eldre informanter påpekte at det hadde vært en endring i ordenen de siste 30 årene når det gjaldt hvordan medlemmene prioriterte familieliv.

Kvantitativ undersøkelse, spørreskjema

For å få et overblikk over et såpass nytt felt falt valget på kvantitativ metode for å få en oversikt over medlemmenes syn på ordenen og på aktivitet i Den norske kirke. Dette kunne gi svar på om den kirkelige aktiviteten hadde økt eller sunket etter medlemskap i Frimurerordenen. Spørreskjemaene ble utformet tidlig på vårrparten i 2015, slik at prosjektet kunne bli innsendt til godkjenning hos NSD. Ordenen skulle selv ta ansvar for utsending av spørreskjema slik at forskeren skulle få vite noe om personopplysninger om informantene. På dette tidspunkt var det planlagt at spørreskjemaet skulle sendes elektronisk hvor data kunne krypteres og sendes til en opprettet mailkonto kun til prosjektet. Bruken av kvantitativ metode virket som et brukbart verktøy til den typologiske innfallsvinkelen hentet fra Faivre. Dette passer godt inn siden Frimurerordene er en fastsatt struktur med et stort antall medlemmer med ulik sosial bakgrunn. Samtidig er det gjort få studier av hvordan medlemmene selv forholder seg til ulike strukturer og sosiokulturelle sammenhenger.

Med spørreskjema blir kvantitativ metode brukt for å fange opp en bestemt gruppes meninger, tro, oppførsel eller karakteristikk. Utvalget av en bestemt gruppe kan bli kalt for *sample survey* hvor man er ute etter å plukke opp bestemte særtrekk innenfor denne gruppen.

Utformingen av en undersøkelse kan deles opp i to hovedkategorier, hvor den ene dreier seg om et mer tilfeldig utvalg informanter for å kunne representere et tverrsnitt av en befolkning i samfunnet. Spørreskjemaet i mitt prosjekt skulle da være et ideelt tverrsnitt av medlemmene av Den norske frimurerordenen. Det andre blir et mer spesifikt utvalg som har som mål å fokusere på hva som var sentralt for et bestemt utvalg av medlemmene i Hordaland.

Spørreskjema kan derfor gi bedre muligheter for å hente inn mer informasjon hvordan det religiøse livet til medlemmene i ordenen er. (Rivera-Navarro og Kosmin 2014:396).

Bakgrunnen for denne undersøkelsen er at den kan gi en bred forståelse av det sosiale livet innenfor ordenen med mulighet til å fange opp variasjoner hvor man kan spore ulike trekk og tendenser når det gjelder medlemmenes kirkelige aktivitet. Undersøkelsen ville være til hjelp å dele og forstå informasjon om hvordan gruppen tenker om seg selv og verden utenom. Dette er interessant med tanke på at dette er en gruppering som er lite studert fra før. Selv om kvantitative undersøkelser kan virke som et godt metodisk verktøy med tanke på at resultatet kan fremstå som mer objektivt, er det viktig å tenke på at også denne metoden kan ha usikkerhet ved seg. Man kan velge å overse tall eller forstørre fokus på en mindre del av undersøkelsen. Man må også ta i betraktning at det kan være datafeil ved innsamling av undersøkelser.

Svakheter og styrker ved kvantitativ metode

Religion er i seg selv et sensitivt tema for mange både når det gjelder individnivå, men også for institusjoner. Innenfor Frimurerordenens rammer kan man også se at tematikken rundt religion kunne være et nokså sensitivt tema å ta opp. Dette skyldes blant annet at det er vedtatt i ordenens lover at det ikke skal diskuteres religion innad i ordenen. Denne problematikken kan vise seg ved at mange ikke vil svare på enkelte spørsmål, fordi det enten oppleves som sensitivt eller for teknisk. Det kan være bekymringer rundt hvordan gruppen ville fremstå gjennom større undersøkelser eller at problematiske temaer innad i ordenen ville dukke opp. Samtidig ligger det en usikkerhet i om alle svarene man får fra informantene er ærlige svar fordi man enten ønsker fremstå i et fordelaktig bedre perspektiv. Man kan bli utsatt for et sosialt press innad i gruppe til å gi gitte svar. Religiøse minoriteter vil muligens også være urolige for å bli satt i et mer negativt lys av majoriteten og blir derfor ekstra vare med å skulle delta i forskningsprosjekter. Likevel har spørreskjema en styrke ved seg i å avdekke om det er mangfoldige eller ensartede meninger innenfor gruppen. En spørreskjemaundersøkelse vil også kaste et mer objektivt lys på hvordan en større gruppering forholder seg til enkelte temaer. Slik man kan lettere avdekke holdninger, praksiser og tro på en rask og oversiktlig måte.

Utvikling av spørreskjema

Spørreskjemaet ble utviklet i samarbeid med veiledere for å få et best mulig svarresultat (Bryman 2012: 237-238). Det ble enighet om å gjøre spørreskjemaet kort, det vil si ikke mer enn 15 spørsmål slik at det ikke ble for langtekkelig for respondenten. Samtidig ble dette sett på som tilstrekkelig med spørsmål til å fange opp meningene innenfor ordenen. Spørsmålene fikk tre svaralternativer, hvor to av disse hadde utdypningsspørsmål om man svarte ja eller nei. Her så man for seg at spørreskjemaet kunne sendes ut elektronisk, hvor Frimurerordenen skulle sende skjemaet ut på mail som respondenten kunne sende tilbake til en kryptert mailadresse for å kunne ivareta anonymitet. De som ønsket å stille til intervju krysset av for dette på slutten av skjemaet, hvor de kunne kontaktes på mail og/eller telefon. Planen for spørreskjemaet ble sendt inn til NSD (Norsk senter for forskningsdata), hvor det ble godkjent i juni 2015. Samme måned ble dette skjemaet sendt til Den norske Frimurerordens mailadresse for sekretariatet, hvor det vedlagt var en beskrivelse av selve forskningsprosjektet. Vedlagt var det også et brev fra Losjemesteren i Bergen Provincialloge om anbefaling til sine medlemmer om å delta i prosjektet.

Tidsbruk

I september kom det en mail fra Bergen Provincialloge som gjerne ville at jeg skulle stille til samtale for å kunne utdype litt mer om hva prosjektet gikk ut på. Samtalen var med Bergen Provincialloge sin losjemester hvor det kom fram at de stilte seg positive til prosjektet og ville både stille opp på spørreskjema og intervju. Begrunnelsen for at svartiden var så lang, var en skepsis blant medlemmene til akademias tilnærming til ordenen. Derfor hadde det foregått en intern diskusjon i Frimurerordenes hovedstyre om de skulle stille til prosjektet eller ikke. Det virket som om det i første hånd var vestlandsprovinsen som spørreskjemaene skulle bli sendt ut til, altså Hordaland, Rogaland og Sogn og Fjordane som tilhører Bergen Provincialloge. Fordelen er at dette er en interessant landsdel for prosjektet, fordi den anses for å ha mer tilknytning til kristendommen enn for eksempel Østlandet. Likevel ble prosjektet redusert til kun å gjelde Hordaland på grunn av tidsbegrensing ved både kvantitativ og kvalitativ studie. Prosjektet vil dermed ikke fange opp synspunktene til alle medlemmene av ordenen i Norge. Likevel kan medlemmer innenfor et fylke på Vestlandet gi en indikasjon på hvilke synspunkter man har innenfor denne regionen av ordenen.

I møtet kom det frem at det var en fordel for respondentene at spørreskjemaet ble sendt ut per brev. Dette skyldtes den høye snittalderen blant medlemmene i ordenen og at mange av medlemmene derfor ikke føler seg helt komfortable med bruk av pc som et verktøy i det daglige. Dette ble også bekreftet senere av en av mine informanter som er IKT-ansvarlig for Bergen, at flertallet av medlemmene er under kursing i pc-bruk. Videre fikk losjemesteren i Bergen en kopi av spørreskjemaet og bekreftet at losjen tok ansvaret for å sende det ut med et informasjonsbrev om prosjektets innhold til respondentene, slik at det var kun innad i ordenen man forholdt seg til adressene.

Anonymiteten ble da ivaretatt, likevel ble det en mindre oversikt over hvem spørreskjemaene faktisk ble sendt ut til. I ettertid viste det seg at de fleste av spørreskjemaene gikk ut til de med en høyere grad i ordenen, altså fra åttende grad og oppover. Denne opplysningen ga prosjektet uventende fordeler og ulemper. Fordelen var at dette var medlemmer med lang fartstid i ordenen og at de dermed kunne ha utviklet en god og solid mening til spørsmålene skjemaet stilte. Samtidig var ulempen at den ikke kunne vise til meninger og synspunkter blant nyere medlemmene eller de med lavere grader i systemet. Likevel er det en avgjort fordel fordi det er i høygradene i «Den svenska riten» at det kristne budskapet blir mer eksplisitt fremstilt i innvielsene. Det er også disse gradenes innhold som har blitt kommentert både fra teologisk og annet hold.

Ved åttende grad bærer også mange av frimurerne ringen som er tilknyttet denne graden og som er en synlig identitetsmarkør for mange av medlemmene. Dette var noe som også kom frem i intervju med informantene i dette prosjektet, at ringen er en tydelig symbolsk identitetsmarkør for medlemmene. Noe som var en ny innfallsvinkel i hvordan medlemmene bygger opp sin identitet som frimurer gjennom symbolikk og spesielt symbolsk kapital. Spørsmålet rundt symbolikk og identitet kommer jeg tilbake senere om i oppgaven.

Utvalg

I forståelse med ordenen kom jeg frem til at det var mest gunstig for undersøkelsen å sende spørreskjemaene ut i brevform. Bergen Provincialloge tok ansvar for å sende ut brev til respondenter innenfor Hordaland fylke. Losjen har navn og adresselister slik at jeg ikke fikk innsikt i noen personopplysninger. Samtidig var det fordelaktig siden losjen har et sekretariat som regelmessig sender ut informasjon til sine medlemmer, og at det dermed ikke ble en for krevende oppgave for dem å utføre. Jeg fikk på dette tidspunktet ingen innsikt i hvor mange spørreskjemaet ble sendt ut til, eller hvilket utvalg av medlemmene som fikk dette skjemaet. Antall utsendinger og besvarelser kom først frem ved et senere tidspunkt.

Refleksjoner rundt bruken av brevsending

Ved brevsending av spørreskjema (Bryman 2012: 232-233) vil det naturlig nok ta lengere tid før man får samlet inn statistikk, likevel var det en forventning om at svar ville komme tilbake rundt desember 2015 eller januar 2016. I midten av desember 2015 ble det sendt mail til losjemester med spørsmål om hvordan det gikk med spørreskjemaene og om noen hadde meldt interesse for å stille til intervju. Svaret var at skjemaene fortsatt ikke var blitt sendt tilbake, men at siste svarfrist var satt til 20 januar 2016. I begynnelsen av februar var de klare til innhenting og de kunne da sorteres. Da ble det også mulig å finne ut hvem av respondentene som ønsket å stille til dybdeintervju. Her oppstod det nye refleksjoner rundt det med å sende ut spørreskjema ved brevsending istedenfor ved elektronisk. Det spørreskjemaet ga ingen informasjon om, var hvor mange svaralternativer respondenten kunne gi, hvor muligheten opprinnelig skulle være kun ett. Rundt halvparten svarte med opptil tre svar på enkelte spørsmål, noe som gjorde det litt mer problematisk å vite hvilket av svarene som var mest gjeldene. Alternativet ble da å føre opp alle svarene slik at de ble var lagt like stor vekt på, bortsett fra to spørreskjemaer hvor en svarte med nummer og den andre svarte i antall prosent. Her kan man gjøre seg noen refleksjoner om det var slik at respondentene følte at på enkelte spørsmål ville det være mer utfyllende å gi to eller tre svar enn kun ett. Brevsendingen ga mulighet for informanten til å bruke mer refleksjonstid rundt sine svar og det kan da ha bidratt til at det derfor ble flere svar. Svargrunnlaget kan også ha blitt bedre på grunn av muligheten for en lengre refleksjonstid enn det hadde vært med et elektronisk spørreskjema.

Antall respondenter

Undersøkelsen ble sendt ut til 218 respondenter, hvor 56 av disse ble returnert med besvarelser. Dette gir tilsammen en svarprosent på 25%. I forskning er dette ansett for å være for lav svarprosent til å kunne basere seg på resultatene (Bryman 2012:235). Jeg vil likevel argumentere for å bruke svarresultatene undersøkelsen gav. Den forholdsvis lave svarprosenten kan det være ulike grunner til, men hovedvekten vil nok ligge på medlemmenes skepsis til akademia og til hva prosjektets utfall ville være. Dette var noe losjemesteren i Bergen selv vektla i samtalen i forbindelse med tilbakelevering av undersøkelsen. Likevel var det omtrent hver fjerde respondent som valgte å besvare og sende skjemaet tilbake. Samtidig er det umulig å vite hvor mange av disse som kan ha glemt å sende skjemaet inn igjen, med tanke på at man måtte huske å poste det i tide tilbake til sekretariatet i Bergen. Blant respondentene var det likevel en god variasjon når det gjaldt antall år med medlemskap. Dette vil si at undersøkelsen mestret å fange opp en god spennvidde i medlemstid blant respondentene og kan dermed gi et mer representativt utvalg. Dette kan sees på som en god argumentasjon for at selv om utvalget for undersøkelsen er lite, har den likevel fanget opp en god variasjon innenfor medlemsmassen. Dette gir også håp om at det vil være mulighet for videre forskning på et mer nasjonalt nivå innenfor Den norske frimurerordenen.

Spørreskjemaet sitt formål og fokus

Utvalg

Skjemaet tok utgangspunkt i medlemmer innenfor Hordaland fylke, slikt at dette er kun et representativt utvalg fra Vestlandet og i forhold til resten av Norge. Om undersøkelsen skulle hatt med flere fylker ville prosjektet i sin helhet ha krevd et mye større tidsomfang. Det kan også være et argument at dette er i utgangspunktet en gruppering som bør få tid til å opparbeide seg tillit til å delta mer aktivt i forskningsprosjektet, slik at dette resultatet kan bygges videre på ved eventuell senere forskning. (Se vedlegg 1)

Spørsmål 1 og 2

De to første spørsmålene skulle kartlegge langvarighet i medlemskap og hvilken funksjon medlemskapet kunne ha for respondentene. Langvarigheten ville også kunne vise om det var ulike oppfatninger om ordenen og om dette hadde noen forbindelse med hvor i gradsstrukturen de befant seg. Samtidig kunne det vise til om hva slags oppfatninger respondentene hadde av kristendommen eller frimureriet. S2 viser mer konkret til hva medlemmene selv oppfatter som mest sentralt ved å være medlem i ordenen.

Spørsmål 3-6 og 15

S3 til S6 etterspurte medlemmenes tilhørighet og aktivitet i forbindelse med kirken. Spørsmålene gir ingen spesifikk henvisning til hvilken kirkeinstusjon dette dreier seg om. Derfor kunne skjemaet også fange opp respondentene som var tilknyttet andre kirkesamfunn enn Den norske kirke. Spørsmålene skulle fange opp hvordan respondentene forholdt seg til institusjonell kristendom i kombinasjon med identiteten med å være frimurer.

Spørsmål 14

S14 dreide seg om symbolikk og materialitet. Hensikten var å se om materielle symboler som respondenten kjente fra før hadde endret meningsinnhold etter medlemskapet. Fikk respondentene en sterkere tilknytning til selve symbolet ved ny tilført kunnskap. Spørsmålet var knyttet opp til en tidligere problemstilling rundt endring i symbolmening ved tilført ny kunnskap. Dette skulle i hovedsak dreie seg om symbolikken rundt korsets betydning. Dette spørsmålet falt vekk på grunn av oppgavens avgrensning.

Spørsmål 7-10 og 16

Disse spørsmålene hadde til formål å vise hvordan medlemmene velger å knytte medlemskapet i Frimurerordenen og Den norske kirke sammen og hvordan de eventuelt kunne påvirke hverandre. S9 tok ikke i bruk begrepene esoterisk lære eller gnosis. Begrepet esoterikk ble skiftet ut med begrepet spesiell visdom, siden esoterikk kunne bli oppfattet som et noe negativt ladet begrep for respondentene. Det var en risiko at respondentene ikke svarte i det hele tatt på det på grunn av avlagte løfter ved innvielser.

Bruken av selve begrepet esoterikk kunne imidlertid ha gitt et klarere svar på hva respondentene faktisk mente om dette. For spørreskjemaet ble ordleggingen «spesiell visdom». Fordi det legger vekt på at ordenen innehar en kunnskap som skiller de ut fra resten av samfunnet.

Analyse av resultatene fra spørreskjema

Dette er den første kvantitative undersøkelsen gjort som har blitt gjort innenfor Den norske Frimurerordenen, det kan ta tid å bygge opp tillit til et nytt forskningsfelt. Undersøkelsen bestod av 16 spørsmål med tre til fire svaralternativer. Det er sentralt at et spørreskjema kan fange opp det man vil ha svar på, samtidig må undersøkelsen ikke bli for lang slik at det blir et tidkrevende arbeid for respondenten. Skjemaet ble lagt opp med introduksjonsspørsmål før man gikk videre inn på hva medlemskap i Den norske kirke og Den norske frimurerordenen tilførte livene til respondentene. (Se vedlegg 3)

Spørsmål 1 og 2

S1 fikk fanget opp et bredt spekter innenfor utvalget av selve medlemsmassen i Hordaland. Selv om det var en lav svarprosent kunne det likevel gi en pekepinn om tendenser innenfor dagens ordenstruktur. Medlemsvarigheten blant respondentene strakk seg fra 4 til 48 år.

S2 ville belyse hva medlemmene anser for å være sentralt i ordenenes virksomhet, for å kunne se på om det kunne være det sosiale aspektet, selvutvikling, tradisjon eller noe annet. Dette ville kunne gi et mer tydelig svar på om, dette er en lukket herreklubb uten noen annen mening enn å bedrive "nettverking"? De ville også belyse i hvilken grad selvutvikling ble vektlagt med tanke på at det er et hierarkisk innvielsessystem som tilbyr medlemmene nye innsikter som er skjult for resten av samfunnet. **S2** svarte 64% selvutvikling som det sentrale ved medlemskap i ordenen. Hvor 32% svarte at det sosiale stod som sentralt ved medlemskap i ordenen. Slik at dette bekrefter at for over halvparten av medlemmene er det selvutviklingen ordenen som er hovedgrunnen til medlemskapet.

Spørsmål 3-6 og 15

Disse spørsmålene dreide seg om de kirkelige aktiviteter medlemmene har, for å kunne kartlegge hvilken bruk av kirken informantene gjorde i sitt eget liv. Ved **S3** var det et tydelig flertall i å føle tilknytning til kirkens kulturarv. Noe som kan vise til at informantene har en tilknyttet identitet til Den norske kirke og kristendommen. **S4** svarte 43% at kirken er med på å gi respondentene et gudsforhold, hvor 29% svarte et åndelig hjem og 28% ritualer. Gudsforhold kan vise til at det er først og fremst kirken som styrker båndet til det guddommelige.

Slik at det mer religiøse aspektet ligger innenfor respondentene sin kirkelige aktivitet enn det Frimurerordenen gjør. Et åndelig hjem og ritualer fikk omtrent lik svarprosent. Det er likevel begrepet et åndelige hjem som ble interessant i ettertid i samtale med mine informanter. Dette punktet kommer oppgaven tilbake til på et senere tidspunkt. Ved **S5** og **S6** kommer det frem at respondentene bruker kirken aktivt hvor 51% svarte et par ganger i året, 26% månedlig og 3% en gang i året og 1% sjeldent. Dette viser at frimurerne er aktive når det gjelder bruk av Den norske kirke.

Ingen av respondentene svarte nei på **S15**. Dette viser da at den kirkelige aktiviteten hadde enten forblitt den samme eller økt etter medlemskapet i ordenen. Dette ble bekreftet ved at det var 44% respondentene som svarte at de kirkelige aktivitetene hadde økt i sammenheng med at de ble frimurer. Her hadde det vært interessant å vite mer om hva slags kirkelige aktiviteter respondentene benyttet seg mer av. Likevel var det 57% som svarte at den kirkelige aktiviteten hadde forblitt den samme selv om man var blitt medlem. Dette kan tyde på man kan anse seg selv som både et aktivt medlem av kirken og samtidig inneha en identitet med å være frimurer. Dette støtter opp von Stuckrads perspektiv om at det kan være pluralistiske identiteter innenfor protestantismen (Stuckrad 2010:15). Dette støtter også S12 som viser at alle respondentene svarte «Ja» på at frimureri og kristendom kan være forenlig. For respondentene virker det som kristendommen og frimureriet samsvarer med hverandre og ikke er som vil skape konflikt i deres religiøse identitet.

Spørsmål 7-13 og 16

Ved **S7** svarer 92% av respondentene Ja når det gjelder å føle en sterkere tilknytning til kristendommen enn før medlemskapet. Dette tyder på at identiteten som frimurer kan være med på å styrke den kristne identiteten hos medlemmene. Identiteten som frimurer kan altså bidra til en mer aktiv kristen identitet. Grunnen til dette kan være ordenens mer aktive rolle i møtevirksomhet og den fysiske aktive rolle som innvielser gir. Hvis man sammenligner dette med spørsmålene rundt aktivitet var det likevel ingen som sa aktiviteten hadde sunket, noe som kan vise til at noen respondenter blir mer kirkelige aktive som følge av at de kjenner en sterkere tilknytning til kristendommen gjennom deltagelse i Frimurerordenen.

Videre var det 10% av respondentene som svarte ” delvis ” på spørsmålet om de følte en sterkere tilknytning til kristendommen, hvordan de begrunner at dette kan være delvis kunne man gått nærmere inn på. Kun 1% svarte nei på dette spørsmålet, noe som var overraskende. Forventningen fra min side var at det skulle bli litt mer delte svar når det gjaldt tilknytning til den kristne tro. Man må også reflektere rundt usikkerheten om respondentene svarte ærlig eller om de ga svar slik de trodde ordenen ønsket at de skulle svare. Her kan det også spille inn at disse spørreskjemaene ble sendt tilbake til sekretariatet istedenfor direkte til en kryptert mail.

S8 som var spørsmål om respondentene hadde gjort noen form for meditasjon/kontemplasjon svarte 65% nei. Dette samsvarer med hva mine informanter sa når de ble spurt om det samme. Det kan være at meditasjon har en for new age-aktig klang over seg og at det dermed ble et mer negativt svar på dette. Likevel ut ifra frimureriets struktur og innhold så virker det ikke som det er vektlagt på noen tradisjoner av meditasjon eller kontemplasjon.

S9 ved spørsmål om kristendommen inneholder en spesiell visdom svarte 86% ja på dette. Noe som kan være med på å stryke teorien rundt om at kristendommen har et aspekt ved seg som kan passe sammen med Frimurerordenen. Med hvordan kristendommens tradisjoner og retninger som ordenen identifiserer seg med gjør at respondentene anser religionen for å ha en spesiell visdom ved seg. Man kan diskutere om man skal se på dette som om at respondentene mener at kristendommen inneholder et esoterisk aspekt.

Likevel om man ser videre til **S10** hvor 94% svarer at den spesielle visdommen blir formidlet gjennom Frimurerordenen, er det nok mer tydelig at det kan være at respondentene ser på ordenen som en formidler av denne spesielle visdommen kristendommen har. Det er her man kan få innsikt hvordan esoterisme og kristendom ikke nødvendigvis er en motsetning.

Ved **S12** så ser man at alle respondentene ser på kristendommen og frimureri som forenlig. Dermed er disse to enhetene helt forenlig ifølge alle mine respondenter, med videre utdypning i **S13** i at for 82% er det både forenlig rituelt og læremessig.

S16 svarer 63% at de har blitt et mer åndelig menneske, 32 % delvis og 1% nei. Dette henge sammen med **S2** om at mange av respondentene blir med i Frimurerordenen på grunn av selvutvikling. Denne selvutviklingen har bidratt til at flere av respondentene føler seg som et mer åndelig menneske. Dette kan også igjen henge sammen med hvorfor flere av respondentene svarer at den kirkelige aktiviteten har økt etter medlemskap i ordenen. Slik at på dette grunnlag kan man se hvordan frimureriet og kristendommen ser ut til å passe sammen for respondentene.

Oppsummering

Dette kapittelet har gått inn på den delen av oppgaven som dreier seg om metode og har sett på utfordringer, muligheter og begrensninger bruken av spørreskjema gir. Dette for å kunne gi et overblikk over frimurerienes aktiviteter i forbindelse med Den norske kirke og hvordan medlemmene ser på forbindelsen mellom frimureri og kirken som institusjon. Den religiøse aktiviteten hos medlemmene taler mot Den norske kirke tidligere kritikk om at ordenen blir en erstatning for kirken når det gjelder praksis av kristendommen. Man ser av spørreskjemaet at frimurere er aktive i Den norske kirke. Hvor de føler en tilknytning og identitet til kirkens kulturarv. Det overraskende var at et overfall av respondentene svarte at medlemskapet i Frimurerordenen hadde styrket dere kristne tro. Samtidig ser man at den kirkelige aktiviteten har enten økt eller forblitt den samme selv om respondentene er frimurere. Derfor ser medlemmene ingen problematikk i å være frimurer og samtidig være aktiv i Den norske kirke. Fra respondentene ser det ut til at man er samstemt om at Den norske kirke og frimureri kan stå sammen og at kristendommen har en meningsfull funksjon innenfor Bergen Provinsialloge.

Kapittel 4: Frimureri og teologisk perspektiv

Dette kapittelet vil gå inn på frimureriets tilnærming til det teologiske aspektet innenfor ordenen. Her blir det tatt opp hvordan enkelte frimurersystem har blitt formet av teologiske diskusjoner og av medlemmer med teologisk bakgrunn. Kapittelet vil i stor grad basere seg på kilder gitt ut av den norske og den svenske frimurerordenen, for å kunne gi en pekepinn på hvordan ordenen selv forholder seg til det teologiske aspektet og hva de anser for å være i tradisjon med frimureriet. Her vil kapittelet først se hvordan den svenske frimurerorden fremstiller den teologiske historien til ordenen. Videre vil kapittelet gå inn på den teologiske diskusjonen som har vært i Norge om prester i Den norske kirke kan være medlemmer av Den norske Frimurerordenen og diskusjonen blant teologene. Kapittelet vil også ta for seg kritikken fra Sverre Dag Mogstad sin bok om frimurerordenen.

Den teologiske påvirkningen

I boken *Hertig Carl och det svenska frimureriet*, gitt ut av den svenske frimurerordenen, kan man få innblikk i hvordan «Den svenska riten» forholder seg til kristendommen. Kapittelet «Kristusmystik under 1700-tallet» er skrevet av frimurer Magnus Ottosson. «Den svenska riten» fremstilles her som unik blant frimurersystemer fordi den vektlegger kristendommen i større grad innenfor sitt system. Det vises også til hvordan frimureriet samsvarer med den kristne tro praktisert i Sverige på denne tiden (Ottosson 2010: 103). Det er interessant hvordan forfatteren velger å ta inn pietismen, og hvordan frimureriet kan knyttets til denne grupperingen. Pietismen blir her fremstilt som en trosretning med påvirkning fra katolisisme, kalvinisme, evangelisk mystikk og engelsk dannelseslitteratur (Ottosson 2010: 110). Her gjør altså forfatteren en sammenligning av kristne trosretninger med bakgrunn i ulike påvirkninger, noe som kan stemme overens med hvordan frimurere ønsker å fremstille sin egen tradisjon. Det blir dermed et argument for at det ikke er uvanlig for kristne trosretninger å ta inn ulike religiøse påvirkninger.

Herrnhutismen

Videre i kapitlet trekker Ottosson frem Herrnhutismen som var en pietistisk gruppe grunnlagt av greve Nikolaus Ludwig von Zinzendorf (1700-1760), hvor det sentrale var at man hadde Jesus i sitt hjerte fremfor å ha den rette kristne lære. Ottosson gjør et likhetstrekk mellom tre strømninger i Sverige på begynnelsen av 1700-tallet. Herrnhutismen kom til Sverige i 1727, radikalpietismen i 1726 og frimureriet i 1735. Radikalpietismen var en mer radikal og mystisk gren av pietismen grunnlagt av teolog Philipp Jacob Spener (1635-1705). Ottosson trekker frem kritikken radikalpietismen hadde mot frimureriet og herrnhutismen. Her vektlegger han at det finnes ingen direkte kobling mellom frimureriet og herrnhutismen med det finnes belegg for at begge retninger ble kritisert av radikalpietismen. Grunnen var at begge retninger, ifølge Ottosson, vektlegger brorskap som en sentral del av sin religiøse praksis. Herrnhuterne hadde også oppfatningen om en spesiell åpenbaring av Kristus. Dette mener Ottosson var en inspirasjon som ble trukket inn i den frimureriske tradisjonen av frimurer Jacob Wilhelm Tornérhjelm (1767-1814). Denne åpenbaringen ble knyttet opp mot frimureriets lover og opp mot plikten til å tjene Gud. Ottosson begrunner at dette er bakgrunnen for at Johannes-gradene inneholder en kristen tematikk (Ottosson 2010: 130). Likevel, her nevnes det ingenting av Ottosson om hvordan dette kan knyttes opp mot høygradene i frimureriet som sies å være gradene med mye større fokus på kristendommen enn lavgradene. Dette viser hvordan «Den svenska ritene» blir sammenlignet med andre tidlige kristne grupperinger for å sette seg selv i en nær relasjon til kristendommen. Noe man kan se videre i den norske utviklingen av frimureriet.

Den norske frimurerordenes og Den norske kirke

Båndet mellom frimurerordenen og kirken har stadig vært oppe til diskusjon spesielt innenfor teologiske kretser. Denne oppgaven vil forsøke å gi et innblikk i hvordan medlemmene selv forholder seg til dette og hvordan dette påvirker medlemmer som er prester. Oppgaven vil også ta for seg hvordan medlemmene selv velger å plassere seg i et landskap mellom esoterisk lære og kristendom.

Diskusjonen innenfor den teologiske konteksten i Norge

Biskop Claus Pavels (1728-1769) brev om frimureriet fra 1820 er en interessant kilde for denne oppgavens perspektiv. Det opprinnelige brevet har vært problematisk å finne og jeg bygger denne fremstilling av brevet i boken «*St.Olai Brødrene. Blad av St.Johs Logen St.Olaus til den hvide Leopards historie gjennom 200 år*».

Boken er jubileumsbok gitt ut av Den norske frimurerordenen i 1949, hvor frimurer Kristian Thorbjørnsen fremstiller frimureriets historiske bakgrunn i relasjonen til Den norske kirke. Det er interessant hvilke aspekter Thorbjørnsen velger å vektlegge ved dette brevet.

Biskop Claus Pavel skrev i 1820 til bladet «Den norske Tilskuer» sin mening om frimureriet sin rolle i det norske samfunnet. Slik det blir fremstilt, benekter han ikke historien om hvordan frimureriet utviklet seg til å bli et ordenssamfunn. Pavel påstår at ordenen også har en egen tilnærming til åndelig kunnskap. Det er problematisk å si med sikkerhet om biskopen hadde kjennskap til den åndelige tradisjonen i Frimurerordenen siden dette er noe som blir formidlet innad i ordenen. Dette kan være noe Thorbjørnsen har lagt til for å styrke argumentet rundt det åndelige båndet mellom kristendommen og frimureriet. Pavel vektlegger sin teologiske bakgrunn ved å si at ordenen har seremonier, men sår likevel tvil om dette har noen form for ritualer med åndelig innhold. Slik at dette kan antyde at Pavel nok har vært i tvil om ordenens formål enn det Thorbjørnsen selv vil gå inn på.

Pavel ser at ordenen har en stor betydning for menn i godt voksen alder, og dette gjør det problematisk å bortforklare den til å være en slags herreklubb (Thorbjørnsen 1949: 44). Den historiske tiden Norge var inne i på denne tiden må også tas i betraktning. Dette gjør at Claus Pavel kan ha ment at frimureriet hadde mer politiske aspekter ved seg enn å bare være rettet mot det religiøse. Biskopen legger frem tre mulige grunner til hvorfor menn velger å slutte seg til hemmelige forbund. Det første formålet går ut på at man samles i fortrolighet for i ro å kunne bearbeide de tanker man ikke tør vedkjenne seg i det daglige liv. Altså, at de som vedkjente seg kristendommen skulle kunne få et handlingsrom til å kunne nå til en erkjennelse i sitt eget tempo. Det andre formålet er å støtte opp om hverandre i fred for samfunnet utenfor. Her vektlegger Pavel i større grad den politiske og religiøse forfølgelsen frimureriet tidligere hadde blitt utsatt for. Dette er noe Thorbjørnsen selv ser ut til å mene at Pavel fremhever i mye større grad enn samfunnsperspektivet var på denne tiden. Thorbjørnsen legger her selv

til, at Pavel er mer fokusert på sine egne teorier enn å se på hvordan et ordensliv faktisk kan gjennomføres i praksis (Thorbjørnsen 1949: 44).

Det tredje formålet skriver Pavel utydelig om, ifølge Thorbjørnsen, når det gjelder den seremonielle delens betydning i ordenen. Her går man da inn på betydningen av hemmelighold av innvielsene. Fra Pavel sitt synspunkt er dette nok mer for å imponere de uinnvidde og at de derfor går med på å holde dette hemmelig videre i ordenen. Thorbjørnsen bruker begreper som tankefostre, og legger videre opp til at Pavel er usikker på sin holdning til frimureriets betydning. Selv uttrykker Pavel at det er ingenting i ordenens funksjon eller virke som skulle stride mot hans plikter som biskop. Thorbjørnsen mener videre at han ser et slags ønske fra Pavel sin side om å bli medlem i ordenen, men at han blir for opptatt av den ytre virksomheten og tjenesten han har i rollen som biskop.

Et annet problempunkt ligger i taushetsløftet man må avgi i frimurerordenen, og hvordan dette kan komme i konflikt med biskopvervet. Her argumenterer Thorbjørnsen for at det tross alt blir hans hemmelighet, og for hvordan dette ikke kunne bli sett på som en privat hemmelighet. Det var også en problematikk for Pavel at alle skulle behandles som likeverdige medlemmer, uansett bakgrunn, og dette er nok en tanke som kan ha vært problematisk når Pavel kom fra et hierarkisk system. Likevel så avslutter Pavel med at hans argumenter og diskusjon skal bli sett på mer som veiledende råd om man bør bli medlem eller ikke enn at det er kritikk av frimurerorden (Thorbjørnsen 1949: 46).

En lysets orden (1999) 250 års Jubileumsboken til Den Norske Frimurerordenen.

Dette er den nyeste boken om hvordan ordenen selv har valgt å fremstille seg og hva de vektlegger av historie. Her er det igjen interessant å gå inn på hva den presenterer av det teologiske aspektet ved ordenen og hva slags relasjon frimurerne har til Den norske kirke.

I denne boken har to medlemmer fra frimurerordenen med teologisk bakgrunn bidratt med hver sitt kapittel. Det ene kapittelet «Kirken og Ordenen», er skrevet av domprost Leif Petter Ottersen (1928-), som satt i Den norske frimurerordenen Høyeste Prelat, prestegruppen innad i ordenene. Det andre kapittelet «Hvad betyr Frimureriet i mitt liv som prest», er skrevet av sogneprest Asle Enger (1906-2000).

I kapittelet til Ottersen blir Den norske kirkes skepsis til ordenhemmeligholdelse tatt opp, og man kan lese om hvordan det fra Ottersens perspektiv blir argumentert for at man har hatt feil

fokus med tanke på begrepet hemmeligholdelse. Han opplyser om ordenens tilgjengelige lover og åpne medlemsregister, og hvor han siterer fra

Lover for Den Norske Frimurerordenen kapittel §8: «Den Norske Frimurerordenen krever tilslutning til den kristne tro som betingelse for å være medlem»

Det er verdt å bite merke i at dette likevel ikke er alt kapittel §8 sier. Det kan virke som Ottersen velger å styre vekk fra den mer problematiske delen av ordlyden i dette kapittelet, muligens med tanke på sin teologiske bakgrunn. Hele kapittel §8 sier om man leser det i sin helhet: «Den Norske Frimurerordenen krever tilslutning til den kristne tro som en betingelse for å være medlem. Innenfor denne ramme kreves ikke tilslutning til særskilte dogmer eller bekjennelser».

Sistnevnte setning i beskrivelsen av krav og retningslinjer om ordenens medlemskap kan for kirken og mange prester fremstå som en mulig problematisk del ved å skulle tilslutte seg ordenen. Å løse opp i kristendommens fastsatte dogmer fra et teologisk synspunkt, har bidratt til mange debatter, og årsaker til stadige splittelser innenfor kirkens systemstruktur. Likevel velger Ottersen å legge vekt på de komparative delene mellom kirken og ordenen, og hvordan de kan ha en funksjon i å utfylle hverandres roller. Dersom man ser nærmere på selve formuleringen i grunnlaget for medlemskap, blir det, som Ottersen påpeker, tydelig at denne er noe vag om hva et medlemskap faktisk innebærer. Dette kan eksempelvis føre til at man får medlemmer som senere velger å forlate ordenen på grunn av et noe uventet innhold. Slike konsekvenser har gitt utslag i litteraturen, hvor eks-medlemmer bryter tidligere avlagte eder fra innvielser for å skrive om nettopp hvorfor de gikk ut av ordenen. Slik som i norsk sammenheng med Roger Karsten Aases bok fra 2009 *Frimurernes hemmeligheter — Fortalt fra innsiden*.

Likevel velger Ottersen å se dette i sammenheng med Den norske kirkes formidling om nettopp hva det vil si å ha en kristen identitet innenfor kirkens rammer. Ordenen kan her bidra med sitt pedagogiske system, med innvielser hvor man skal bevisstgjøre medlemmets livsgrunnlag, holdning og tro steg for steg gjennom ni ulike innvielser. Målet med dette er å kunne foredle mennesket. Altså å kunne bli til et godt og bedre menneske innenfor den kristne tro - «en nærmere forening med sitt første opphav, hele verdens Trefold Store Byggmester», altså med Gud selv, sagt med frimurerordenens egne termer. Mens Asle Enger argumenterte sterkt for at Ordenen ikke var noen form for erstatning for kirken, finner man et annet syn fra Ottersen side, som mener at for noen medlemmer har Ordenen blitt en erstatning for nettopp

kirken (Ottersen 1999: 149). Det finnes ulike oppfatninger og perspektiver om hvilken rolle og funksjon nettopp kirken spiller. Likevel vektlegger Ottersen at ordensmedlemmer har en klar oppfatning av at det er et tydelig skille mellom Ordenen og Kirken i sin struktur. Her legges det frem elementer om at Ordenen ikke praktiserer dåp eller har noen form for nattverd. Dette er heller ikke tematikk som skal berøres innenfor ordenens rammer, og spesielt nattverd er noe informantene vektlegger som et tydelig skille mellom ordenen og kirkelige samfunn. Ottersen begrunner dette med at nettopp dette ritualet, og behovet for utførelsen av det, har gjort at mange ordensmedlemmer bruker kirkerommet mer aktivt.

Ottersen trekker frem paralleller mellom kirken og ordenens behov for geistlig tilstedeværelse når det gjelder å føre et tilsyn med Ordenens læremåte og undervisning. Dette er spesielt knyttet til læren om livet og døden i det større perspektiv, med det sikre faktum at vi én dag skal dø. Han begrunner dette med at slik det svenske systemet er bygget opp, gir det et mer naturlig syn på både liv og død, noe som heller ikke er et ukjent tema for kristendommen. Ordenen velger å ta i bruk sine egne pedagogiske metoder og sitt eget symbolspråk for å fortolke nettopp disse temaene. Kirken har egne tydelige symboler for død og begravelse, som ikke er så ulikt symbolikken ordenen selv tar i bruk. Det «naturlige synet» Ottersen omtaler, refererer nok til at det som vekker mest oppsikt i frimurersymbolikken er bruken av hodeskaller og gravkister (Ottersen 1999: 150).

Sogneprest Asle Ellingsen Enger skriver i sitt kapittel i jubileumsboken om hva frimureriet har betydd for hans liv i rollen som prest. Her velger han å sette ordenens funksjon i et kjønnsperspektiv, basert på sine erfaringer fra kirkelig bakgrunn, hvor det virket som om de mest aktive kirkegjengere i menigheten stort sett var kvinner. Han begrunner dette med at menn ser ut til å velge andre arenaer for å uttrykke sin tro eller virksomhet, og for hans perspektiv hadde dette mye med hans opplevelser som krigsoffiser å gjøre. Han nevner blant annet sogneprest Herman Lunde, som var en forkjemper for det han anså for å være et ordenssystem med kristendom, hvor han ofte var tilstede med debattinnlegg i aviser. Selv om Enger påpeker at det tilsynelatende fantes prester som var positive til frimurerordenens virksomhet, ble mange av dem møtt med avstand fra biskoper.

Enger ble selv tatt opp i ordenen i alder av 50 år, med grunnlag i at det var en kristen orden, og at han søkte fellesskap med andre menn. Han skriver om konflikten som har funnet sted både innad i kirken, om spørsmålet om en prest kan være frimurer, og utad, når det gjelder resten av samfunnet. Han kritiserer begge parter for å ha vært for harde i sin kritikk av det han mener er oppriktig troende ordensmedlemmer av den kristne tro.

Videre viser han til bekymringen medlemskapet kan føre med seg, ved å fortelle om sin kones uro rundt det å skulle bære frimurereringen man blir gitt ved VII-grad. Enger opplyser om at man kan finne mer om ringens bakgrunnshistorie i kap.15 i Lukasevangeliet, som omhandler Jesu lignelse om den fortapte sønn. Han argumenterer for at ordenen heller ikke har samme funksjon som en kirke siden Frimurerordenen ikke skal ta stilling til konvensjonelle ritualer, som dåp og nattverd (Enger 1999:156). Han argumenter for at ordenen har bidratt til at man kommer mer nær til sin kristne tro, og han ser ingen problemer med hemmeligholdelsen som Pavel hadde et tvetydig syn på.

Kritikken fra Sverre Dag Mogstad

Med sin bakgrunn fra Menighetsfakultetet har Mogstad en kritisk vinkling til at prester velger å bli medlemmer av Den norske Frimurerordenen. Gjennom å se på ordenens historiske utvikling og bånd argumenterer Mogstad for at det finnes likhetstrekk forbundet med tidligere kristne mysteriesamfunn. Likevel virker det som om Mogstad har problemer med å gripe fatt i nettopp hva frimureri er og hvordan det skal defineres. Grunnen til dette kan være mangfoldig. For det første har det de to siste tiårene blitt forsket mer på hva frimureriet er og hvordan dette kan plasseres innenfor en religionsvitenskapelig kontekst. Her har blant annet fagfeltet med vestlig esoterisme, med forskere som Bogdan, Snoek, von Stuckrad, vært avgjørende for å kunne få en bedre tilnærming til nettopp hva frimureriet innebærer. For det andre må det påpekes at Mogstad har en teologisk tilnærming til feltet, og med en agenda om å trekke eventuelle prester som er medlemmer av ordenen ut.

Dette kan ses i hvordan Mogstad selv velger å belyse diskusjonen mellom kirken og frimureriet videre (Mogstad 1994:268). Den største kritikeren han velger å trekke frem her er Den katolske kirke hvor de anser at den offisielle katolske kirkes lære ikke er forenlig med et medlemskap i frimurerorden. Dette blir blant annet begrunnet med at medlemmene ikke får tilgang til nattverd, som er en av de mest sentrale ritualene innenfor Den katolske kirken. Et interessant aspekt som kommer frem i denne oppgaven, som også Mogstad påpeker, er at det har blitt gjort forsøk på å gjøre «Den svenska riten» mer forenlig med Den katolske kirke. Selv om Den katolske kirke har kommet med kritikk, så er det opp til hver lokale biskop å gjøre seg opp sin egen mening rundt dette ved å henvise til den enkeltes samvittighet i dette spørsmålet. (Mogstad 1994 :269)

I luthersk sammenheng var spørsmålet oppe til behandling i bispemøtet i 1929. Her ble det lagt frem forslag om at en prest ikke skulle kunne slutte seg til en organisasjon som man ikke på forhånd kunne nok om når det gjaldt formål og oppgaver.

Likevel kom møtet frem til en lignende beslutning om at det måtte være opp til hver enkelt biskop om han fant grunn til å være restriktiv. Det har senere vært flere diskusjoner på bispemøter rundt denne saken, uten at noe vesentlig har blitt avgjort. En avgjørelse ville ha ført til ulike konsekvenser, hvor Mogstad begrunner det med at det blir vanskeligere for den lokale biskopen å administrere, og at det blir dårligere samarbeidsforhold med deler av borgerskapet innad i et bispedømme.

I 1992 skal tidligere nevnte domprost Leif Ottersen, i kraft av sitt verv som Høyeste Prelat, ha sendt et brev til samtlige biskoper i Norge for å besvare påstander om ordenen fra kirkelig hold de siste årene. Her skriver han mye om den samme tematikken nevnt i artikkelen fra jubileumsboken. Han gir et råd som ser ut til å kunne møtes på halvveien i denne diskusjonen. Forslaget gikk ut på at pensjonerte biskoper som ønsker å gå inn i ordenen, skal kunne gjøre dette, slik at både Kirkens innsyn til biskopens aktivitet blir ivaretatt, og biskoper får tilsyn til ordenens prester. Mogstad påstår at dette brevet fra Ottersen gir uttrykk for at biskopene kan få innsyn i ordenens ritualer hvis det skulle være ønskelig fra kirkelig hold. Mogstad forteller også videre at dette tilbudet skal ha blitt trukket tilbake av andre krefter i ordenen, og at de var misfornøyd med Ottersens åpenhet (Mogstad 1994:270).

Prest og frimurer.

I utvalget av informanter var noen av disse prester i Den norske kirke. Flesteparten av disse var gått av med pensjon i sitt embetsvirke. Dette gjorde det mulig å kunne gå mer i dybden på hva tendensene er innenfor forholdet mellom å være prest og frimurer, og hvor informantene selv kunne fortelle om hvor det oppstod problem med ordenens innhold. De kunne også fortelle om hvordan deres medlemskap ble sett på fra kirkelig hold, og hvordan dette har berørt andre prester i ordenen. Samtidig er dette informanter med teologisk bakgrunn, noe som vil si at de med sin kunnskap og utdanningsbakgrunn danner en unik innfallsvinkel når det gjelder den religiøse dimensjonen av ordenen.

Refleksjoner rundt medlemskap

Ingen av mine informanter ga uttrykk for at de hadde støtt på noen store problemer med å være prest og frimurer. Noen hadde følt på en viss skepsis til å først bli medlem, men da i sammenheng med om et mulig medlemskap kunne være et brudd med ordinasjonsløftet man har avgitt som prest. Likevel fremstilte mange det som en trygghet å ha bekjente de kunne stille spørsmål til når det gjaldt om noe ville stride imot dette løftet.

Prest09: «En venn av meg fortalte litt om ordenen og jeg visste det var en del ting som var hemmelig i ordenen. Han var en person jeg stolte veldig på så jeg stilte han spørsmål. Er det ting der som vil stride mot mitt ordinasjonsløfte og min tro? Da svarte han at det kan jeg helt positivt svare deg på det er det ikke»

Her ser se hvordan den teologiske diskusjonen og Den norske kirke sitt syn på ordenen ser ut til å skape usikkerhet om prester kan være medlemmer eller ikke. Derfor baserer informantene spørsmålet om å bli medlem i Frimurerordenen på tillit til venner eller bekjente som har kjennskap til ordenen fra før. Dette er ikke noe nok ordenen selv nevner gjennom media eller sine egne nettsider, at medlemskap i ordenen vil ikke stride mot ordinasjonsløftet for prester i Den norske kirke. Til tross for usikkerhet og skepsis rundt medlemskap, kom det til uttrykk blant alle de tre informantene at de ikke hadde opplevd noe problematisk å være både frimurer og prest når det kom til selve menigheten. Problematikk lå heller mer i det som kommer frem i den offentlige debatten rundt det med at prester er medlemmer av Den norske Frimurerordenen.

Prest11: «Det har vært ganske uproblematisk å være medlem, men det er jo klart at utad så er jo en del folk sikkert litt skeptisk, og det har jo jeg òg erfart, at de kan begynne å stille litt spørsmål. Da har de gjerne fått informasjon igjennom aviser, og diskusjoner i media. Slik at de fått gjerne har et litt skjevt bilde om hva ordenen dreier seg om»

Det kan virke som at ikke-medlemmer og media vil fremstille det som en identitetskonflikt med å være både prest og frimurer. Likevel var det interessant å høre fra de tre informantene at de så disse identitetene som naturlig overlappende roller. Både i Frimurerorden og i Den norske kirke har presten en tydelig rituell funksjon som oppgaven vil gå nærmere inn på.

Den rituelle funksjonen

Samtalen med informantene gikk videre til hva slags rituell funksjon prestene har innenfor frimureriet og hva de føler de kan bidra med selv til ordenen. Det er interessant å se hvordan dette samsvarer med tidligere historiske kilder om prestens rolle i ordenen. Samtidig kan man se nærmere på hvordan de ser på sine identiteter som både prest og frimurer.

Prest10: «Jeg har jo trivdes veldig godt med å være med i losjen, og jeg synes at det har vært meningsfylt å kunne bidra med det som jeg kan ut ifra det, som det behovet i ordenen for undervisning og instruksjoner. Og det er jo vårt fag som teologer. Noen kaller jo ordenen for et godt kirkelig mannsarbeid, det er jo undervisning for folk som får repetert sin kunnskap. Hvis vi tar det generelle frimureriet (altså de andre systemene) så er det jo mer at de er opptatt av en Guds-tanke, men de har ikke et spesifikt kristent system sånn som vi har i det svenske.»

Ved Prest10 får man altså et innsyn i at «Det svenska riten» som blir praktisert av Den norske Frimurerordenen tilbyr et ritualsystem som fokuserer kun på kristendommen. Dette gjør at ordenen skiller seg klarere ut fra frimurersystem som ellers blir praktisert i Europa og i USA. Den tydeligste markøren på dette kommer frem med prestenes posisjon både i forbindelse med kunnskap og praktisering av ritualer. Spesielt kom dette frem da prestene fortalte om sin funksjon og rolle innenfor ordenen der vektlegginger av identitet som prest innenfor ordenen og kirken er nokså lik. Dette kom særlig til syne når informantene ordla seg i sitt virke om å være ritualekspert både for kirken og for ordenen. Var det noen skiller mellom å være prest i Den norske kirke og Frimurerordenen når det gjelder det rituelle? Hva gjør at Frimurerordenen ikke skal anses for å være et kirkesamfunn når det har prester som ritualeksperter?

Prest10: Nå er du helt i kjernen. Vi holder en slags gudstjeneste hvor det er ritualer, vi ber, vi velsigner og leser fra Bibelen. Vi er prester i den vanlige måten som vi er prester i kirken og gudstjenester. Vi holder ikke kirkelige handlinger etter den modellen som vi gjør i den vanlige kirken. De er spesielle, de ordningene vi har, men min identitet er den samme enten om jeg er i ordenen eller i kirken. Jeg oppfatter at det er en prestelig funksjon, men det er en ting vi diskuterer mye oss prester i mellom.

Det som her blir sagt om ritualer og kirkelige handlinger leder til spørsmålet om hva som er forskjell på ritualer i Den norske kirke og i Den norske frimurerordenen.

Prest10: Ja, men det er forskjell på ritualene. De frimureriske ritualene er jo ikke konfesjonelle, det kreves jo tilslutning til den kristne tro, men ikke til en konfesjon. Derfor er det både katolikker, fri-

kirkelige, og katolske prester som er med her i Bergensområdet og vi kan alle fungere i de samme ritualene her på huset. I kirken holder vi oss til vår egen konfesjon, så det er her på en måte kjernen ligger, du kan få forskjellige svar fra forskjellige prester. Det er jo vanskelig å dele seg selv i to, at nå skal jeg være frimurerprest og nå er jeg prest i den norske kirke.

Det går frem fra informantens svar at det blir satt en tydelig grense mellom ritualene i ordenen og kirken, selv om de kan fremstå som overlappende.

Det kan til tider minne om klosterliv med bønn og bruken av meditasjon. En av prestene snakket om også likhetstrekk ved dette fordi han personlig selv hadde gjort et større kloster retreat. Han sammenlignet dette med at ordenen kunne for mange representere en pause i hverdagen. En del av andre informanter kom også inn på at ordenen kunne være et slags åndelig hjem hvor man kunne trekke seg litt unna den hektiske hverdagen.

Perspektivet på det alternative i kristen sammenheng

Gjennom intervjuene med informantene ble det tatt opp hvordan man skulle forholde seg til begrepet selvutvikling i dagens tid hvor dette fremstår som noe alternativt og litt new age-aktig. Likevel er nettopp det med selvutvikling et sentralt verktøy i innvielsene og i møte med det esoteriske aspektet ved ordenen.

Prest10: Den kristne modningen er et viktigere mål i Frimurerordenen enn selvutvikling. Fordi selvutvikling er et ord som er verdslig, man bruker det i selvrealisering og moderne selvlederskap, i coaching. Selvutvikling i den kristne sammenheng er å fordype seg i den mørke og den lyse siden av seg selv, hvis man glemmer den mørke siden så lurar man jo bare seg selv. Den kristne modningen skal ivareta begge sider.

Prest10 påpeker at begrepet selvutvikling har en nyreligiøs klang over seg og er noe informanten selv ikke forbinder med frimureriet. Likevel er det interessant å se hvordan Prest10 velger å bruke metaforer rundt de lyse og de mørke sidene. Dette kan bli ansett som en frimurermetaforikk med referanser til selve tempelsalen hvor gulvet er belagt i sjakkkrutemønster, slik at tanken er nok bevisst for mange frimurere rent symbolsk og metaforisk.

I sin bygging av identitet fremheves det at man både skal se på de gode og dårlige sidene ved seg selv. Andre informanter kommer inn på samme tema om å «møte seg selv i døren» hvor man må konfrontere de sidene ved seg man føler ubehag ved.

Selvutvikling for frimurere går da ut på å kunne forene sider ved seg selv som kan oppleve som splittet. Dette er en opplevelse av å føle seg som et mer helt menneske, hvor det er mer vektlegging på forening i identitet enn å nødvendigvis endre den til noe nytt. Det kan virke som innvielsene har den funksjon ved seg at det er nødvendig å erkjenne seg selv som mangfoldig, men likevel forent. Det er interessant hvordan også Prest10 nevner selvutvikling i forbindelse med begrepet verdslig. Prestene ser ut til å ha en funksjon å være veiledere i en orden som har esoteriske elementer ved seg. Dette er nok ansett som mer problematisk for nettopp prestene fordi det kan tolkes som at ordenen har synkretiske elementer ved seg. Eller dimensjoner hvor prestene selv ikke innehar så mye kompetanse. Dette kan oppfattes som litt truende for den allerede etablerte kristne forståelsen i ordenen.

Prest10: «Når jeg arbeidet her på huset så er det det bibelske stoffet som har blitt vektlagt. Det var selvfølgelig innslag av andre ting, men det er jo fordi det er en historisk orden og jeg tror det er lett å gå seg litt vill om man vektlegger det (andre retninger) for mye. Eller hva skal jeg si nyreligiøsitet bobler litt opp igjen med mange rare ting. Og jeg tror det er et sidespor fra en sunn kristendom og det er kanskje litt stygt å si, men det er jo ikke det vi står for.»

Prestene vil da altså forsøke å avgrense, og samtidig veilede medlemmer vekk fra det alternative som i dette tilfellet er at de kobler nyreligiøsitet sammen med de esoteriske elementene. Det er ikke så lett å skille mellom de to begrepene nyreligiøsitet og esoterisme, men prestene velger å forminske begge elementer. Det blir da et spørsmål om hvem som har definisjonsmakt innad i orden og hvilke elementer som bør trekkes frem og hvilke som kan ha mindre fokus. Teologer med sin utdanningsbakgrunn og autoritet har nok en trolig sterkere makt i definisjonsspørsmål når det gjelder systemet sitt innhold og utvikling. Det interessante her blir å se videre på hvordan andre medlemmer forholder seg til disse begrepene.

Ønske om anerkjennelse og samarbeid

Et av oppgavens mål er å se hvordan medlemmene forholder seg til kristen tro. Ved dette punktet kom det frem et budskap og ønske fra ordenens perspektiv. Gjennom informantene og respondentene fra undersøkelsen ser man et ønske om å bli anerkjent som en del av det kristne samfunnet i Norge og gjerne samarbeide mer med Den norske kirke enn det gjøres i dag. Dette perspektivet er representert i ganske høy grad om man ser på svar fra respondenter på spørreskjemaene og i intervju med informantene. Svarresultatene fra spørreskjemaene vil her være en argumentasjon for at frimurerne selv ikke ser noen problemer med å være kristen og

frimurer. Som allerede nevnt, har den kirkelige aktiviteten enten forblitt den samme eller økt etter medlemskap i Den norske frimurerorden. For selv om intervjuene hadde få spørsmål knyttet til dette temaet, så var dette noe informantene gjerne snakket mye om eller tok opp på eget initiativ.

10a04: «Ja, jeg hadde likt et samarbeid mellom kirken og ordenen. Jeg føler jeg har fått mye mer bevissthet rundt den kristne tro og på den måten føler jeg har blitt mer kristen. Samtidig er det en terskel for det med å tilnærme seg selve kirken. Et samarbeid der kunne ha vært en måte å senke terskelen på.»

Informanten viser da til noe med frimurersystemet som kjennes mangelfullt i forbindelse med det kristne aspektet. Det var noen av informantene som mente at samarbeidet var godt nok, men de var gjerne aktive kirkegjengere fra før og dermed hadde de ikke det behovet for tettere samarbeid. Likevel, flertallet av medlemmene ønsker å bli anerkjent spesielt av Den norske kirken og være en del av det kristne samfunnet i Norge.

Prest10: «Det er jo ikke noe samarbeid og det syns jeg er dumt. Jeg har holdt på med dette i mange år og har funnet meg til rette med å undervise menn i ordenen. Det er skepsisen fra kirkeledelsen som gjør at det blir problematisk. For det kunne jo være positivt hvis kirken og biskoper hadde vært positive til ordenen. Problemet fra deres side ligger i det med hemmelighet og at det virker som prestens rolle i ordenen er mer begrenset. Om de hadde stilt seg mer positive til ordenen tror jeg flere ville ha søkt medlemskap.»

Flertallet av informantene mente at det var opp til biskopene i Den norske kirke å komme med en større grad av anerkjennelse enn de har gjort hittil. Noen av informantene uttrykte også at biskopene kunne komme med anbefaling til medlemmer av kirken som hadde behov for mer kristen aktivitet enn kun søndagsgudstjenestene. Det viser til at frimurere ønsker å ta mer del i en dimensjon som ordenen ikke kan tilby fordi den har ingen konfesjoner. Dermed kan man se til at medlemmene ønsker mer utfyllende del når det gjelder hva Den norske kirke kan gi som ikke ordenen kan.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg sett nærmere på relasjonen mellom frimureri og teologi. Først la jeg frem hvordan frimurere selv ser på denne diskusjonen, her representert med Kristian Thorbjørnsen sin fortolkning av brevet til biskop Claus Pavel. Der etter så jeg nærmere på hvordan to frimurere med teologisk bakgrunn selv har valgt å fremstille den teologiske diskusjonen i bøker utgitt av Frimurerordenen selv. Den teologiske kritikken fra teolog Sverre Dag Mogstad blitt skissert. Likevel ser ingen av mine informanter som både er prester og frimurere noe problem med å være medlem og en del av Den norske kirke. Det kom frem fra intervjuene og ved å se på ordenens historie at prester har en sentral rolle i «Den svenska riten». Likevel er det mye skepsis fra Den norske kirke, spesielt påpekte informantene biskopenes holdninger til ordenen. Likevel uttrykkes det et ønske om samarbeid med Den norske kirke. Det virker som om ordenen vil ha en anerkjennelse fra Den norske kirke om at det ikke er problematisk å være både kristen og frimurer. Hvor det er ønske om at det skal være en mer utfyllende rolle fra Den norske kirkes side.

Kapittel 5: Faivres esoterismemodell – anvendelighet og kritikk

Ved intervjuguiden ble halvparten spørsmålene gitt en innfallsvinkel basert på forskeren Antoine Faivre sine seks punkter om hva som kjennetegner begrepet esoterisme. Hvert av punktene blir i dette kapitlet gitt en kort beskrivelse før det knyttes sammen med hva informantene har sagt gjennom sine intervju. Videre vil det bli en diskusjon om hvorvidt punktene var et godt verktøy for å kunne si noe om dette begrepet og hvordan det uttrykker seg innenfor frimureriet.

Korrespondanser

I følge Faivre er korrespondanser sammenheng mellom mikrokosmos og makrokosmos en sammenheng som viser seg gjennom bruk av symboler eller tydelige tegn. Det kan være forståelsen av for eksempel gitte hendelser i livet som man ser på som tegn på noe større enn seg selv. Eller det kan være bruken av symboler hentet fra for eksempel kabbala eller astrologi til å forklare sin egen plassering i forhold til de større gudommelige kreftene (Faivre 1994: 10-11).

På dette punktet ble informantene spurt om de hadde begynte å se verden som mer sammenhengende etter sitt medlemskap i ordenen. Her svarte noen at det ikke hadde gjort noen forskjell for dem, hvor andre ga et klart svar på at noe hadde endret seg. Det var altså ulike svar på om verden så ut til å henge mer sammen enn før. Noen knyttet dette opp mot at selve naturen virket mer sammensatt enn før. Dette var gjerne satt i sammenheng med bestemte steder i naturen hvor alt så ut til å gi en større åndelig mening. Her nevnte informantene at de kunne kjenne noe som var større enn dem selv og at det også kunne settes i sammenheng med ordenens historie. Det kunne virke som om informantene gjorde en simultan korrespondanse i både å være nær det guddommelige og samtidig styrke sin historiske identitet som frimurer.

10a04: Når det gjelder den fysiske verden så henger den sammen slik som før. Den gir ikke en mer forståelse av den fysiske verden, men den åpner opp for en mer åndelig dimensjon. Det er jo i den åndelige dimensjonen du skal få et forhold til Gud og den åndelige verden som ligger utenfor den fysiske livet.

Det kan også legges til at fire av informantene kom inn på temaet selvopplevd nær-døden opplevelse uten at dette ble tatt opp som et eget spørsmål. Disse som selv hadde opplevd nær-døden opplevelse, gikk dypt inn på historien og så det som et tegn på at det fantes noe større enn dem selv. Alle fire mente at de kunne ikke leve sitt liv som før, det ble et ønske om å kunne gi noe tilbake og hva de kunne gjøre for å bli et bedre menneske. De søkte mot Frimurerordenen, fordi de visste om ordenenes veldedighetsarbeid, samtidig som det var et sted å snakke om nettopp dypere filosofiske temaer. Sammenhengen ble i dette tilfellet sett på av medlemmene som tegn og noe som ga dem et nærvær av det guddommelige.

18a02: Det var noe som gjorde at jeg valgte å gå inn i ordenen. At jeg ble utsatt for en ulykke hvor jeg var over på den andre siden og kom tilbake. Jeg tenkte det var et sånt signal om at det var på tide å søke til noe.

Dette gjorde at informantene opplevde å få mer innsikt i seg selv og søkte mot noe som kunne gi videre svar på dette. Alle virket samstemte om at å se sammenheng i alt var et verktøy til å kunne bli et bedre menneske og at de opplevde et nærvær av det guddommelige. Det gav dem mening og hensikt ved sitt medlemskap i ordenen, mer enn hva andre grupperinger i samfunnet kunne gi.

Forestillingen om levende natur

For Faivre blir kosmos sett på som noe komplekst med mange elementer, likevel så spiller naturen en større rolle enn de andre elementene. Naturen kan være sted for guddommelige åpenbaringer og/eller ha spesielle steder som oppleves som viktige (Faivre 1994 :11).

Forestillingen om levende natur er at den kan betraktes som en sjel i seg selv. Noen av mine informanter fortalte om at det var enkelte plasser i naturen som hadde en betydning. Likevel var det ingen som hadde opplevd noen form for tegn eller åpenbaring i naturen. Det kan også henge sammen med at nordmenn er kjent for å være mye ute i naturen og nok har et mer knyttet forhold til den enn andre land ville ha hatt. Det var likevel to informanter som nevnte at de opplevde at naturen var blitt mer åndelig etter medlemskapet i ordenen. Likevel dette var noe som ikke kunne knyttes opp mot esoterismen i frimureriet.

Imaginasjon og mediering

Imaginasjon og mediering vil ifølge Faivre være at man tar aktivt i bruk fysiske symboler i meditasjonsritualer som for eksempel mandalaer. Oppfatningen ligger i at selvet symbolet skal fungere som en veiviser til å nå det guddommelige. Disse konkrete symbolene bidra til å forstå korrespondansen mellom det ytre og det indre liv. Denne teknikken kan også være et verktøy for å oppnå visjoner eller mystiske opplevelser (Faivre 1994 :12).

Tre av informantene nevnte noen meditasjonssituasjoner i losjen hvor man hadde en slags stille stund. Her blir det likevel ikke brukt noen form for symboler til meditasjon, men heller musikk for å skape stille stund etter losjenmøtene. Flertallet av respondentene i undersøkelsen svarte at meditasjon blir praktisert i liten grad innenfor ordenens rammer. Slik at dette punktet ble vanskelig å knytte opp mot hvordan dette kan ha sammenheng med esoterisme i frimureriet. Derfor ble ikke dette sett på som et anvendelig punkt til å brukes i intervjuguiden.

Opplevelsen av transmutasjon

Transmutasjon er et begrep Faivre tar i bruk fra alkymien fordi transformasjon ikke nødvendigvis beskriver en grunnleggende endring som skjer hos individet. Transmutasjon vil kunne beskrive en langvarig endring på veien mot å foreelde seg selv til et bedre menneske. Samtidig gir begrepet rom for muligheten til at den intellektuelle aktiviteten hos en selv fokuserer kun på det indre liv (Faivre 1994:13).

Alle informantene nevnte at det var noe som hadde endret seg etter at de begynte i frimurerordenen. Dette kunne både oppleves som direkte under selve innvielsene, men også som refleksjon i ettertiden av innvielsen.

Noen informanter fortalte at de reagerte fysisk på det med skjevling og svetting på transmutasjonen innvielsen gir. Flere av informantene nevnte at det er som å møte seg selv i døren, man møter ikke alltid de beste sidene ved seg selv. Det interessante er hvordan det er en forestilling om at det skal arbeides både med det man opplever som de positive og negative sidene ved seg selv. Roger Karsten Aase som jo er en avhopper, nevner i boken om et tidspunkt da han var så redd for at han hadde svart feil under innvielsen at å la kriseplaner for hvordan å komme seg hjem etterpå. En informant nevnte en likende om opplevelse rundt det der man fikk opplevelsen av at man svarte feil. I opplevelsen av transmutasjon vil informantene blir satt i en krisesituasjon som kan utløse en refleksjonsprosess hos adepten.

Prest09: «Jeg husker under seremonien så lurte jeg på hva i all verden hva er det jeg driver med. Nå har jeg kommet her og nå blir jeg helt sikkert ikke tatt opp, det var jeg helt overbevist om underveis. Og så hadde jeg sittet på med en kamerat og jeg lurte på hvordan skulle jeg komme meg hjem. Jeg begynte å tenke på hvordan skal jeg komme meg igjen fordi jeg hadde svart så dårlig. Jeg hadde prøvd å være ærlig, men det ble jo en kjemperefleksjon rundt dette»

Andre informanter ga uttrykk for at det gjorde inntrykk med da i mer positiv forstand. Det var kanskje ikke påvirkningen der og da under innvielsen, men at det ga ettertanke.

23a01: «Jeg visste ikke hva jeg gikk til ved å ta innvielsene, og det var en fordel å ikke vite hva man gikk til fordi det ga meg en dypere forståelse etterpå. Du lærer nye ting om deg selv hele tiden, selv når du tar en ny grad. Man lærer seg selv å kjenne og blir mer ydmyk, og det er her visdommen ligger.»

Transmutasjonen ser ut til å skje både under selve innvielsen, men gjør også noe med informanten etterpå. Avsløringen av hemmeligheten ser ut til å kunne gi mer innsikt i en selv.

10a04: Det er jo ikke en endring som skjer fort. De første årene lurer man på om man har endret seg fordi du ønsker å utvikle deg som menneske. Forhåpentligvis klarer man å gjøre dette i små steg.

Informanten viser også til at transmutasjon har også et aspekt ved seg hvor man bruker tid på selvutvikling i ordenen. Ordleggingen om å ta det i små steg, kan vise til at selvutviklingen skjer gjennom de ulike gradene underveis.

Praksis av konkordans/samsvar

Dette trekket anser Faivre som ikke bare forbeholdt esoterisme. Begrepet handler om at man innenfor en gruppering kan praktisere to eller flere tradisjoner samtidig. Man kan sette fokus på hvordan disse tradisjonene religiøst kan harmonere med hverandre og brukes som redskap til å oppnå høyere kunnskap. Samtidig utvises det også respekt og anerkjennelse av andre religioner (Faivre 1994 :14).

Dette punktet ble diskutert mye med informantene. Både ut fra det kvantitative studiet og det kvalitative ser man at medlemmene opplever et veldig sterkt samsvar mellom kristendommen og frimureriet.

Ingen av informantene hadde opplevd noen personlig konflikt angående dette. Avhopperen Karsten Aase viser til at det ble konflikter underveis i prosessen og noen av informantene sa hva andre har opplevd som problematisk ved medlemskapet og dermed har hoppet av. Likevel opplevde alle informantene å få et nærmere bånd til Den norske kirke. To av informantene nevnte at de skulle ønske at båndet også kunne bli sterkere ved mer samarbeid mellom frimurerordenen og Den norske kirke. Når det gjaldt praksis av andre esoteriske tradisjoner, var informantene noe mer diffuse i hvordan de ville nevne dette. Informantene som var prester stilte seg noe mer negative til praksis av esoteriske tradisjoner innenfor ordenen enn de andre informantene. Når det gjaldt andre medlemmer, kunne det variere hva de svarte på spørsmålet om hva de forbandt med esoterisme.

Noen ville ikke snakke om dette emnet og fant temaet noe ubehagelig, andre var mer komfortable med det. De som var mer komfortable med å snakke om det, var bevisste rundt disse esoteriske strømmingene og så dem som en del av tradisjonen innenfor frimureriet. Inntrykket var likevel at dette var elementer de visste eksisterte, men aldri tok i bruk bevisst for egen del. Det ble heller sett mer på noe som følger med tradisjonen innenfor innvielsen. Tradisjonsdynamikken ble påpekt av alle informantene. Dette viser til hvordan ritualene omtrent har stått uendret fra tiden de oppstod. Informantene anerkjente også at de som stod bak selve oppbyggingen av ritualene måtte ha gode kunnskapskilder. Selve tradisjonen og hvordan den samsvarer med kirken ble oppfattet som et mer positivt trekk enn at det fulgte med andre esoteriske elementer. Det interessante er hvordan disse tradisjonene fortsatt er tilstede, men likevel uttrykker informantene at det ikke er alt som virker like gunstig.

Det er usikkert om dette kommer av at maktforholdet her ligger i ordenens kristne tradisjon og at man ikke ønsker å skape uenigheter rundt det som kan bli ansett som esoteriske strømminger i ordenen.

Dette nevner Hanegraaff som et punkt ved esoterisme, at den vil stå som en kontrast til det aksepterte innenfor samfunnet. Her blir da altså fortsatt kristendommen sett på som den rådende maktdiskursen selv om man kan finne spor av andre esoteriske strømninger (Hanegraaff 2013:15). Esoterisk lære var et begrep som vekket ulike reaksjoner hos informantene og var noe av årsaken til at det ble tatt med i den kvalitative delen av studiet, for å kunne spore om de var bevisste rundt begrepet esoterisme eller om de ignorerte det.

I spørreskjemaet ble det derfor brukt et mykere begrep som spesiell visdom og om dette ble formidlet gjennom frimureriet. Men i intervjuene valgte jeg å være mer direkte for å se hvordan informantene ville definere det eller ikke.

18a02: «Esoterisk lære ligger jo der hele veien, men du må oppsøke det selv fordi det er skjult. Folk flest søker jo det ikke og det er ikke noe negativt ved det. Jeg synes det bare er spennende med det vi har.»

10a04: «Esoterisk lære betyr at du lærer deg visdom i etapper. Slik at man jobber med en ting om gangen. Hadde vi ikke hatt denne læremetoden så hadde ikke frimureriet vært det som det er.»

18b05: «Ja vi er jo esoteriske, men dette bygger mer på det pedagogiske systemet vi har. De som har spesielle interesser kan såklart fordype seg i spesielle mystiske retninger, men dette er bare få integrerte elementer ved innvielsene våre.»

Det ga resultater i definisjonen om at esoterisk lære er noe som informantene forbinder med det pedagogiske læresystemet man finner i frimurerordenen struktur. Likevel var det noen av informantene som tok opp det med ulike esoteriske elementer. Videre kan man se på hvordan prestens funksjon og rolle kan spille inn på dette med kristendom og esoterisme, og holde den rådende diskursen om kristendommen innenfor ordenen. Slik at det ikke skal oppstå uenighet mellom tradisjonene. Likevel kan man også se ut ifra prestenes identitet at deres dominerende teologiske identitet er mer enn den esoteriske.

Prest11: «Den kristne tråden i systemet er litt sånn at den advarer i å spekulere i for mye av de andre sidesporene vi har i ordenen. Du kan jo finne utrolig mye åndshistorie innenfor ordenen om du vil. Jeg tror dette bare er et sidespor fra en mer sunn kristendom.»

Likevel blir ikke prestene helt upåvirket av den esoteriske tradisjonen siden to av prestene sier at de har nytte av det pedagogiske ved esoterisk lære.

Det kan nesten virke som om presten har en usagt rolle i å være en grensesetter mellom det kristne og det esoteriske aspektet. Selv om det ikke ser ut til å være et problem for prestene at andre medlemmer vil fordype seg i esoteriske tradisjoner, fremstilles dette aspektet som mer «det andre». Noe oppgaven vil komme tilbake senere på når det gjelder aspektet med «det andre».

Transmisjon/overlevering

Overføring av esoterisk lære, skjer gjerne fra mester til elev. Mesteren må inneha en autoritet for å kunne overføre kunnskapen, samtidig som kunnskapen i seg selv må ha troverdighet.

Overføringen av denne kunnskapen er gjort innenfor de rammene som innvielsen av en elev eller aspirant gir. Faivre gir uttrykk for at denne opplevelsen av å motta ny kunnskap kan gi aspiranten en opplevelse av å bli født på ny (Faivre 1994: 13-14).

Det interessante med strukturen i Frimurerordenens hierarki er fleksibilitet i hvem som er ansvarlig for transmisjonen i innvielsene. Gradene i seg selv gir autoritet til å formidle innholdet, men dette har ingen kobling til selve bakgrunnen til formidleren. Derfor påvirker ikke bakgrunnen hvem som har ansvar for selve transmisjonen slik man muligens ville ha sett i andre grupperinger. Gjennom intervjuene med informantene kommer det likevel frem at medlemmene med teologisk bakgrunn ser ut til å ha et større ansvar for hvordan transmisjonen skal oppfattes i ettertid av innvielsen. Prestenes rolle kan se ut til å være mer orientert rundt en åndelig oppdragelse av ordensmedlemmer etter innvielsene og på å fortolke de kristne elementene i innvielsen. Dette kommer mer eksplisitt frem i de høyere gradene hvor det er et tyngre symbolspråk hentet fra Det nye testamentet.

Gjennom intervjuene kom det frem at transmisjonen i høygradene retter seg mot å formidle kristne verdier og moral. Noen av informantene la heller ingen skjul på at dette punktet i ordensstrukturen gjør at enkelte medlemmer velger å trekke seg ut, fordi budskapet blir for kristent. Autoriteten rundt transmisjon i høygradene endres når det gjelder prestenes rolle og funksjon. Fra lavgradene har prestene nærmeste en anonym rolle og blir betraktet som et likeverdig medlem. Ved høygradene endrer dette seg til at presten får en mer tydelig og markant rolle i ordenen. Det kan til og med sees i ordenens matrikkel at de vil være benevnt som klerikat/prester.

Prest10: «I ordenen så har vi undervisning og instruksjoner i bibelsk lære. Og det går mye ut i fra hvilken grad hvilken lære og instruksjoner man får. Man kan dele og få repetert sin kunnskap man har fått gjennom ordenen.»

Det kan virke som om prestene er pålagt å formidle det kristne budskap, selv om ordenen i seg selv er del av et esoterisk system. Gjennom intervjuene med prestene kom det frem at de er pålagt å ha undervisning for ordensmedlemmer og da med fokus på bibelske tekster. En av prestene ga referanser til tekster fra Bibelen når det gjaldt frimureriet.

Prest09: Samuels krønike og Kongebøkene vil du finne om byggingen av Salamons tempel.. En slags parallellitet mellom den bibelske for å få refleksjonen der ifra og mot sitt eget liv, hva kan jeg gjøre for å bygge et indre tempel, altså en god plass for Gud i seg selv.

Slik at Bibelen blir brukt som et referansepunkt til å styrke identiteten rundt det å være kristen og frimurer. Ikke bare i selve undervisningen som prestene gir, men også det inntrykket innvielse gir hvordan man skal bygge disse identitetene.

Oppsummering

Kapitlet har tatt for seg Antoine Faivres seks punkter, som den kvalitative delen av denne oppgaven er strukturert rundt. Noen av disse punktene ble lettere fanget opp i intervju enn andre. Her hadde gjerne informantene mye å komme med og man fikk inntrykk av hvordan de hadde blitt formet av å gå inn i identiteten som frimurer eller hva som fikk de til å bli medlemmer. Dette ga et nytt perspektiv på hvordan esoterisme kan bli uttrykt i en mer levende form enn kun en teoretisk tilnærming. Enkelte punkter Faivre definerer som esoterisme blir nok ikke praktisert innenfor den frimureriske tradisjonen. Så av Faivre sine seks punkter fungerte fire av disse godt i intervju med informanten. Man fikk inntrykk av at det var lettere å få svar når man var mer direkte med spørsmålet om esoterisme er tilstede i «Den svenska riten». For informantene blir esoterisme oppfattet som et pedagogisk system med røtter i andre eldre tradisjoner som er definert som esoteriske. Selv om de var bevisst på at det fantes esoteriske elementer innenfor ordenens historie og symbolikk.

Kapittel 6. Stedsplassert kunnskap og hemmelighold

I dette kapitlet vil jeg ta for meg en egen teori basert Von Stuckrad er i sin teori «Locations of knowlegde» og et perspektiv som kom frem fra mine informanter når det gjaldt identiteten i å være frimurer. Samtidig vil kapitlet ta for begrepet hemmelighold som er et definere aspekt med frimureriet og hvordan dette kommer til uttrykk.

Stedsplassering av tilegnet kunnskap

Von Stuckrad er i sin teori «Locations of knowlegde» opptatt av hvor man kan finne skjult kunnskap i historisk sammenheng. Dette var noe som jeg valgte å bygge videre på, men med en litt annen vinkling takket være informantene. Denne vinklingen kan være begynnelsen på et begrepsverktøy, gitt den norske tittelens stedsplassering av kunnskap. Med dette begrunnes at alle informantene argumenterer for at geografiske lokasjoner eller bygg var med å på å bygge opp under identiteten som frimurer. Dette kunne også gjelde det som informantene refererte til som esoterisk lære, altså at det kunne sees på som pedagogisk å oppsøke enten selve losjebygget eller historiske steder fra frimureriets tidlige historie.

De informantene som ble intervjuet inne i selve losjebygget virket mer komfortable. De hadde mer kroppsspråk, de kunne fortelle mer personlige fortellinger om sitt eget liv og de refererte stadig vekk til losjebygget som «her på huset». En av informantene uttalte at det var som å komme til et hjem, hvor man fikk ro fra en hektisk hverdag. En av prestene sammenlignet med en tidligere klosterretreat, hvor man kunne få en pause fra den hektiske hverdagen og fokusere mer på indre sjelsliv.

Begrepene informantene tok i bruk i selve losjebygget endret seg også, de tok oftere i bruk metaforer og virket mer uredde for å prate om ordenenes struktur. Som forsker kan man oppleve de få sekundene som å være flue på veggen i et lukket miljø.

Dette kom frem ved observeringen da intervjuet med en informant ble plutselig avbrutt av et annet medlem som kom inn i rommet. Samtalen mellom disse fremviste et språk som nok er mer brukt innad i selve ordenen enn ellers. Plutselig ble det tatt i bruk begreper som å legge verktøyet ned, som en metafor for at en nær slektning var døende.

Fra et akademisk perspektiv var dette et interessant og sterkt øyeblikk fordi dette nok var det nærmeste man som forsker kunne se tegn til mer lukket begrepsbruk. Dette kan vitne om at det finnes flere sosiale dynamikker og strukturer innenfor ordenen og at de seg i mellom bruker et rikt metaforisk språk knyttet opp mot frimurertradisjonen hvor man snakker som en murer. En informant brukte også metaforen av en uslipt sten som utgangspunkt for å beskrive hvordan man kunne få frem det beste i seg selv. Dette kan ha vært påvirket av at intervjuet var i et rom hvor en steinkubefigur stod fremme og at det dermed ble lettere å ta utgangspunkt i den for å forklare den åndelige utvikling.

Likevel var det ingen av de andre informantene som tok i bruk så tydelige frimureriske referanser. Selv om de ikke tok frem så mange direkte frimureriske referanser eller metaforer, var det helt tydelig at bevisstheten om hele losjebygget var sentral for medlemmene. De som ble intervjuet andre steder, gjorde et klart skille mellom det som skjer i losjen og det som skjer i deres eget personlige liv. Det kan dermed virke som at der selve innvielsene og møtene blir utført har en mentalt avgrenset stedsplassering innenfor losjebygget. Stedet blir både forbundet med esoterisme, men samtidig ikke. Det virker som om medlemmene har en bevissthet om at ordenen har en historisk arv preget av esoterisme, men at dette blir mer sett på som noe pedagogisk fremfor en elitistisk lære. Informantene uttrykte at de var stolte av sin tradisjon og har mye bevissthet om hva denne tradisjonen innebærer.

Prest09: «Jeg husker jeg var i katedralen i York, hvor jeg satt og pratet med noen om restaureringsarbeid av kirken. Og da satt man der og tenkte på de tidlige laugsystemene og hvordan de tidlige frimurerne var. Den historiske tradisjonen med frimurere og bygging av tempelet.»

18a02: «Jeg har reist mye i Syd-Frankrike og er interessert i historien om katarerne. Med hvordan de var en gruppe gnostikere som ble forsøkt utryddet. I Languedoc er jo et katarsted som er veldig spennende. Det nesten som det henger noe i luften der.»

Medlemmene selv ser ikke at de praktiserer noen form for esoterisme på et individuelt nivå, men at de er del av et broderskap som er tradisjonsbærere. Bevisstheten rundt denne tradisjonen blir de påminnet om av selve stedsplasseringer som losjehuset, naturen generelt eller geografiske områder i Europa. Dette innebærer at det å kunne forholde seg til lokasjoner er med på å bygge opp identiteten rundt det med å være frimurer.

Bevisstheten om «det andre»

Von Stuckrad begrunner i at man kan oppdage esoteriske strømninger ut fra det gruppen definerer som «det andre» (Stuckrad 2010: 19-20). I samtaler rundt spørsmålet om esoterisk lære sa fire av informantene at det fantes esoteriske strømninger i ordenen, men det var ingenting man tok i bruk bevisst. Andre så på esoterisk lære som en del av det pedagogiske systemet og ingenting annet enn nettopp det. Det var bare brukt i sammenheng med innvielser ved bruken av selvutvikling. Det vil altså si at for noen medlemmer så oppfattes det esoteriske i likhet med det hemmelige, og at disse medlemmene ikke skiller mellom esoterisme og hemmeligholdelse. Prestene kommuniserte tydelige at esoteriske strømninger innenfor ordenen ble ansett for å være «det andre». Gjennom sin teologiske bakgrunn kan det skyldes at de er påvirket til å oppfatte disse esoteriske strømningene som det som ikke er en del av kristendommen, altså det andre. I følge von Stuckrad er det kristendommen selv som har skapt dette fenomenet med «det andre» altså det han mener er esoterisme. Og denne teorien ble bekreftet av mine informanter som er prester. Derfor kan det forklare hvorfor det er mer konfliktfylt for prester hvordan de skal forholde seg til de esoteriske aspektene som Frimurerordenen innehar av tradisjon.

Hemmeligholdelse som sosial kapital

Hemmeligholdelse er en vesentlig del ved Frimurerordenens funksjon. Likevel velger ordenen selv, som Bogdan (Bogdan og Snoek 2014:281) påpeker, at det ofte er vanlig i dag at frimurerordener tar til orde for, å forminske dette aspektet ved seg selv. Dette skyldes at hemmeligholdelse i dag ofte har en negativ klang i samfunnet og derfor blir det sentralt for ordenen å dempe dette. Likevel, i samtale med informantene var det interessant å se hvordan dette med hemmeligholdelse ble kommunisert i forbindelse med ulike temaer. Når det gjaldt selve medlemskapet, var det mange som lot seg tiltrekke av at det var en hemmelig orden.

Spenningen i hemmeligholdelse er i seg selv en sosial kapital for ordenen altså at de har hemmeligheter som kan formidles om man velger å bli medlem. Alle informantene nevnte at det var noe spennende og interessant ved en orden som venner eller slekt deltok i som man ikke fikk vite så mye om. Det var ingen av informantene mine som så ut til å ha tatt direkte kontakt med ordenen for å bli medlemmer.

Informantene hadde fått kjennskap til ordenen gjennom kolleger, venner eller slekt. Budskapet ble da formidlet fra noen man hadde kjennskap til fra før og man fikk gjerne vite litt om ordenen gjennom dette. Alle informantene uttrykte også at selv om det lokket å bli medlem, var det likevel mange som tok betenkningstid i spørsmål om medlemskap. Dette kan ha noe med tillitsbånd og at hemmelige ordener har vært utsatt for negativ kritikk fra resten av samfunnet. Spesielt var det prestene som tok seg god tid til å undersøke om dette kunne la seg gjøre i samsvar med deres yrke. Her lå mye av tilliten i å kunne snakke med andre som hadde samme bakgrunn for å kunne få en bekreftelse på at dette ikke ville være i konflikt med deres identitet når det gjaldt å være prest.

Hemmeligholdelse gjelder ikke bare utad, men også innad i ordenen. En av informantene fremhevet at det er viktig å ikke avsløre hemmeligheter fordi det er et hierarkisk system med ti innvielsesgrader. Dermed kan man også si at det blir en sosial struktur rundt hemmeligholdelse og en sosial kapital rundt dette. Innenfor ordenen mister den status har man eller har i samfunnet betydning. I Frimurerordenen ligger den sosiale kapitalen i hvilken grad det enkelte medlemmet har. For å kunne strukturere denne kapitalen og bygge opp hierarkiet, så bærer medlemmene gradsutstyr til møter og innvielser. Dette gir en sosial dynamikk om hva man kan formidle til andre medlemmer og ikke. Selve gradsutstyret er ikke hemmelig i de lavere gradene, etter det informantene ga uttrykk for. Likevel er det ikke noe problem i å søke på hva slags gradsutstyr man har til de ulike gradene. Dermed blir det også en symbolsk kapital i hvor man tilhører i ordenes struktur og hvilke plikter man har påtatt seg innenfor den bestemte graden, og ved innvielser og møter kan man se ved kleskoden hvilken rolle det enkelte medlemmet har i ordenen. Samtidig skaper det en sosial tilhørighet og man trer inn i en annen rolle enn man ellers gjør i samfunnet. Det er et ritualantrekk, som samtidig skaper det en atmosfære av høytidelighet og ærverdighet. En annen tydelig symbolkapital var frimurereringen. For mange av mine informanter var det en tydelig stolthet i å kunne få bære denne ringen, siden det er et symbolsk tegn på at man åpen som sin identitet som frimurer utad i samfunnet. Noen informanter nevnte at de hadde fått spørsmål om denne ringen, men at det var ingen problemer i å si at dette var en ring tilknyttet Frimurerordenen.

Hemmelighold og frimureri

Hemmeligholdelse er noe som kan sees på som en dominerende faktor i definisjonen av hva frimureri er. Dette er også et aspekt som har skapt uenigheter med samfunnet forøvrig nettopp på grunn av at noe holdes skjult for resten av samfunnet. Likevel er dette noe som kan være med på å bygge opp identitet hos medlemmene og at man får en ny form for sosial kapital inn i livet. Bogdan henviser til at mange ordenssamfunn i dag forsøker å forminske sitt fokus på det med hemmeligholdelse (Bogdan og Snoek 2014: 281). Dette er i tråd med hva Den norske frimurerordenen har valgt å publisere i sine egne bøker om ordenen.

Selv innenfor en norsk kontekst er det en agenda for ordenen å fremstå så åpen som mulig, hvor det vises til at hemmeligholdelse bare er en liten bestanddel i selv frimurerstrukturen. I argumentasjonen fra forskeren Kocku von Stuckrad påpeker at det kan være interessant å undersøke hvordan aktive medlemmer selv forholder seg til det med hemmelighold (Stuckrad 2010:57). Under intervjuene ble dette temaet tatt opp med alle informantene. I samtale kom det frem perspektiver som kan gi en pekepinn på at diskursen om hemmelighold inneholder en kompleksitet ved seg og bør gis mer oppmerksomhet når det gjelder hemmelighold som et selvstendig fenomen. Med informant 18a05 samtalen foregikk rundt temaene om hva som var åpent og lukket vedrørende ordenstrukturen.

18a05: «Jo, det er helt logisk, men man forstår ikke funksjonen av det før man blir tatt opp. Det er en del av det pedagogiske systemet å ikke vite hva som venter deg.»

Her dukker det opp et nytt begrep i sammenheng med samtaler om hemmeligholdelse, nemlig begrepet pedagogisk system. Dette blir gjentatt av flere informanter om hvordan de anser det som gunstig å holde innvielsene hemmelige slik at man kan få en sterkere opplevelse. Mange satte likhetstrekk ved at det var som å skulle få fasiten før man gikk opp til en viktig eksamen. Om man visste hva innvielsene inneholdt på forhånd, ville de ikke ha samme effekt og den som skulle innvies ville mest sannsynlig ikke få noen lærdom ut av det. Hemmeligholdelse virker som å være noe som står sentralt for ordenen og for medlemmenes identitet. Om man ser på det videre er det som om hemmeligholdelse er en del av identiteten av å være frimurer og for en del av medlemmene et definerende trekk ved ordenen. Samtidig er dette et punkt som ordenen selv utad ikke ønsker å vektlegge i altfor stor grad. Det kan også virke som om medlemmene selv heller ikke ønsker å vektlegge det for mye, men likevel uttrykker informantene at det er nettopp hemmeligholdelse som er en definerende faktor hos frimureriet.

10a04: «Hemmelighold er noe av det første du blir presentert for og så lenge vi har dette læresystemet er hemmelighold helt nødvendig, selv om det er kun deg hemmeligholdelsen betyr noe for.»

Som 10a04 er inne på ligger det på individet selv å fortolke hvordan man skal forholde seg til denne hemmeligholdelsen. Likevel er det nettopp ved dette punktet at det allerede blir skapt en identitet mot hva det vil si å definere seg som frimurer. Hemmeligholdelse blir den sosiale kapitalen til ordenen hvor hemmeligheter kan fortelles til de som ønsker å vite og har oppnådd rette status for å bli fortalt. Samtidig virker dette til å kunne være styrkende for identiteten som frimurer både i seg selv, men også i samspill med andre medlemmer.

Hemmeligholdelse fungerer også innad i frimurersystemet på grunn av systemets hierarkiske struktur. Med et gradssystem som inneholder ti grader er det viktig at medlemmer ikke avslører gradshemmeligheter for hverandre. Dermed spiller også bruken av symbolikk inn tydelig i bruken av såkalt gradsregalia, som viser i form av klesdrakt hvilken grad man har. Det unike ved dette er at det kan virke som om informantene bærer den graden de selv tilhører, slik at er dette ikke hemmeligholdt for hverandre innad i ordenen.

Likevel vil det fortsatt være hemmelighold knyttet til ritualets innhold, med ord, grep eller tegn tilhørende dette. Slik dannes det grunnlag for en symbolsk kapital som fungerer innad i ordenen ved å uttrykke tilhørighet og kunnskapsforståelse.

Hemmeligholdelse og esoterisme

I samtalene om hemmelighold var det også spørsmål til informantene om hvordan det så på aspektet med esoterisk lære eller at det fantes esoteriske strømninger i ordenen. I enkelte tilfeller ble begrepet pedagogisk brukt til å både forklare hvordan hemmeligholdelse ble brukt og hva de anså som esoterisk lære. 10a04 forklarer dette veldig godt og viser til hvor tett sammenvevd hemmeligholdelse er med tilnærmingen til esoterismen.

10a04: Esoterisk lære betyr at du lærer noe i etapper. Hvor det er som klassetrinn, du fokuserer på et pensum før man går videre til neste trinn. Hadde vi ikke hatt denne læremetoden så hadde frimureriet vært noe helt annet enn hva det er i dag.

Videre er esoterisk lære forklart med at det også har mye sammenheng med at hver av innvielsene inneholder en rik symbolikk. Dette vil si at man vil ikke umiddelbart kunne forstå alt som skjer under innvielsen og alle referansepunktene den inneholder.

Dette påpekte også en av de andre informantene at man kan gjerne vise frem alt som er av tempelsaler, men da er det ikke sikkert at uinnvidde vil forstå meningen i alle tingene som befinner seg i rommet.

Det er nettopp her man ser at hemmelighold skaper både en sosial kapital og skaper også en symbolsk kapital. Samtidig blir esoterisk lære ansett for å være noe pedagogisk heller enn at det representerer mystiske tradisjoner. Dette gjør at det henger tett sammen med teorien til Stuckrad at det er begrepet hemmelighold som bør undersøkes nærmere innenfor begrepet esoterisme. I Faivres kategorier er det ulike grupperinger knyttet til hvordan hemmelighold fremstår i en esoterisk diskurs. Første gruppering omhandler, ifølge Jan A.M. Snoek, den *allsuive* metoden, som forsøker å definere den mer komplekse delen av frimureriet. Ved *allusiv* menes det at innvielser har mange kompleksiteter hvor ikke alle blir avslørt samtidig. (B). Det vil si en slags tilsløring av alle hemmelighetene som blir formidlet i innvielsene. Avsløringen av disse vil komme i takt med økende kunnskap gradene gir. Dermed kan man si at innvielsene har en såpass stor kompleksitet ved seg at man kan se på tidligere innvielser i et nytt lys. Man trenes opp til å kunne fortolke mer og mer av ritualene, noe som gjør dem til en uendelig kilde for fortolkninger av sine medlemmer. Dette var noe også mine informanter nevnte om at alt innholdet i innvielsen blir ikke åpenbart umiddelbart.

10a04: Ja det er mye symbolikk i gradene og når man kommer høyere opp i gradene så forstår man mye mer av de tidligere gradene fordi man ikke hadde den samme kunnskapen. Man får mer seg mer og mer kunnskap om de ulike gradene man har gått igjennom.

Avsløringen eller det *allsuive* er altså det med at man forstår mer innvielsene etter mer erfaring og at man tilegner seg ny kunnskap gjennom nye innvielser.

18a02: Det som om man går baklengs gjennom gradene. Først går du i fra første grad og så tar du andre grad, ser jeg mer hva første grad inneholdt også videre. Du ser alt du har vært med på, men du ser ikke den veien du går på før i ettertid når du har fått mer dybde av hva du har opplevd.

Avsløringen eller tilegnelsen av kunnskapen gjør at man altså lærer å forstå helheten ved alle de komplekse hemmelighetene som blir formidlet gjennom de ulike gradene. Dermed gir også en sosial kapital fordi det er kunnskap man tilegner gjennom gradsstrukturen.

Oppsummering

Dette kapitlet har også handlet om det jeg har valgt å kalle for steds plassering av tilegnet kunnskap. At det er fysiske steder eller bygg som kan være med på å stryke identitet som frimurer fordi der man blir påminnet om sin egen historiske tradisjon. De som tydelige på å se på esoterisme som «det andre» var prestene, som opplevde det som mer problematisk å snakke om disse elementene. Informantene mener at esoterisk lære ligger mye i dette med hemmelighold og at man får vite meningen med hemmeligholdelsen gradvis. De ser altså esoterisme mer som en læreprosess fremfor å legge vekt på at esoterisme inneholder mystiske tradisjoner. Hemmeligholdelse er et av de mest tydelige og komplekse aspektet med frimureriet. Og at hemmeligholdelsen er med på å påvirke denne læreprosessen. Tilegnelsen av ny kunnskap etter avsløringen bidrar til å skape sosial kapital for medlemmene innad i ordenen. Samtidig er det også et aspekt at det ser hvor komplekst systemet for hver grad informantene tar videre.

Kapittel 7: Konklusjon

Avslutning

Takket være forskere som Antoine Faivre, Henrik Bogdan og J. M. Snoek, von Stuckrad og Hanegraaff har frimureriet her blitt løftet frem i lyset og undersøkt i et religionsvitenskapelig perspektiv. Frimureriet innenfor Skandinavia er et interessant forskningsfelt som er mer komplekst enn det man kanskje først kunne anta. Den norske frimurerordenen er en del av dagens norske samfunn, likevel har den blitt viet lite oppmerksomhet blant forskere. Dette prosjektet har gitt en pekepinn på at det finnes ukjente sider ved Den norske frimurerordenen, både i dens historiske utvikling og hvordan den fremstår i dag. Den har vokst frem sammen med Norge som en nasjon og sier selv å være en del av denne nasjonen i sine ordenslover. Det er et levende ordenssamfunn hvor kristendommen er tilstede, men praktisert annerledes. Det er nettopp denne annerledesheten som skiller grupperingen fra resten av samfunnet.

Frimurersystemet «Den svenska riten» inneholder en spennende og mangfoldig bakgrunnshistorie. Den blir heller ikke mindre spennende av mange praktiserende medlemmer i Norge som også anser seg selv for å være en del av Den norske kirke. Det har vært vågalt å forsøke seg på en mer praktisk innfallsvinkel med spørreskjema og intervju, med en orden som er kjent for sitt hemmelighold. Jeg ble midlertidig møtt med velvilje og interesse. Intervjuguiden ble delvis basert på Favires seks punkter om hva esoterisme er. Denne tilnærmingen fungerte på noen punkter, mens andre ble for abstrakte til å kunne brukes i intervju. Likevel viste de fleste av Favire punkter viste seg å være fruktbare. Også andre forskere som undersøker begrepet esoterisme og hvordan det skal defineres støtter seg på fremdeles på Favire sine punkter.

Bruken av spørreskjema i undersøkelsen ga en innsikt i hvordan medlemmene ser på dynamikken mellom å være med i Den norske frimurerordenen og Den norske kirke, og hva slags identitet dette skaper. For respondentene var svaret at det var ingen motsetninger i å være frimurer og aktiv i Den norske kirke. For noen respondenter så det ut til at medlemskapet i ordenen var med å på å styrke deres tro og førte til at de ble mer aktivitet innenfor kirken. Fra undersøkelsen og intervjuene så virker det som identiteten i å være frimurer og i å være kristen stryker hverandre. Gjennom frimureriet finner informantene mer tilbake til den kristne tro samtidig som kristendommen gir kunnskap rundt identiteten i å være frimurer. For medlemmer er ordenen et verktøy for å kunne kjenne seg selv bedre innenfor en

kristen tradisjon. Bruken av hemmeligholdelse står sentralt for ordenen. Hemmelighold er i dagens samfunn, hvor åpenhet gjerne er forventet, ansett for å være nettopp annerledes, nesten litt gammeldags og ikke minst foruroligende. Det er nok derfor mange i dag er av den oppfatning om at hemmelig orden består av eldre menn som konspirerer i skjul.

Innenfor religionsvitenskapen er nettopp begrepet hemmelighold fortsatt mye diskutert. For forskere som Bogdan og von Stuckrad er hemmelighold noe som definerer mye av hva frimureriet er. Hemmelighold viste seg i undersøkelsen å være en sentral del av det å kunne oppleve innvielsene som frimurerordenen gir. Derfor argumenterer jeg sammen med von Stuckrad om at hemmelighold står sentralt i å undersøke hva esoterisme er.

Gjennom intervjuene i dette arbeidet kom det frem hvordan informantene anser esoterisme for å være en del av det pedagogiske systemet enn som tradisjoner. Gradsinnvielsene er holdt hemmelig for å kunne gi en kraftfull pedagogisk effekt er en vanlig oppfatning. Derfor kan man se på det esoteriske som noe man opplever i selve tilegnelsen av hemmeligheten. Dermed blir pedagogikken i gradsinnvielsen et verktøy i medlemmets selvutvikling. Det kom også frem fra ordenens tradisjon og fra informantene at det eksisterer esoteriske strømminger innenfor ordenen, men dette er ikke dette noe mange i ordenene velger å fokusere på. Informantene understreket at selve losjelokalet og andre steder i frimureriets historie kunne bidra til å forsterke opplevelsen av identitet som frimurer. En betingelse for dette var nettopp at dette var tilegnet kunnskap gjennom ordenen.

Sett fra Den norske kirkes perspektiv blir Den norske Frimurerordenen ansett for å være «det andre» altså det kirken ønsker å definere seg vekk fra. Dette perspektivet blir igjen styrket av intervjuene gjort av frimurere med teologisk bakgrunn. Flere av dagens biskoper stiller seg kritiske til at prester er medlemmer av ordenen. Det er prestens rituelle rolle i ordenen og som representerer spenningsfeltet mellom esoterismen og kristendommen. Og det var gjerne prestene som så på esoterismen som «det andre» innenfor ordenens tradisjon. Prestene er innenfor ordenen ansett for å være ritualekspert og undervisere for medlemmene. De legger vekt på at de ønsker å skille mellom det man oppfatter som esoteriske elementer i ordenen og heller legge fokus på det kristelige perspektivet ved ordenen. Når det kommer til dynamikken mellom ordenen og Den norske kirke har det kommet interessant informasjon om hvordan ordenen oppfatter seg selv og hvordan de ønsker denne relasjonen til Den norske kirke skal være. «Den svenska riten» er strukturert slik at prester fra kirker skal ha tilnærmet lik rituell rolle innenfor ordenen som i kirken. Likevel er det et skille mellom ordenen og kirken, ved at ordenen ikke har dogmatiske doktriner og derfor ikke underlagt noen konfesjon.

Dermed bryter ikke prestene som er medlem sin avlagte ed eller trosretning innenfor det kirkesamfunnet presten tilhører. Dette gir også rom for at både katolske og fri-kirkelige prester kan være med i ordenen. De fleste informantene jeg snakket med, og spesielt prestene ønsket et bedre samarbeid og anerkjennelse fra Den norske kirke. Fra ordensmedlemmes syn ser det ut som om Den norske frimurerordenen og Den norske kirke utfyller hverandre når det gjelder en religiøs identitet.

Litteraturliste

Andersen, Hilmar Arne (1999) «Frimureriet i Norge». I: Lundstøl Ottar. *I Lysets Orden. Frimureriet i 250 år*. Faktum. Oslo. s.16-41.

Asprem, Egil (2009) På epleslang i kunnskapens tre: en kritisk drøfting av teori i nyere esoterismeforskning. *DIN*. Nr 2-3. s.5-27.

Aase, Karsten Roger (2009) *Frimurernes hemmeligheter: fortalt fra innsiden*. Kagge Forlag. Oslo

Bogdan, Henrik. (2007). *Western Esotericism and Rituals of Initiation*. Suny Series in Western Esoteric Traditions. State University of New York Press. New York.

Bogdan, Henrik (2014) "Freemasonry and Western Esotericism." I: Bogdan Henrik og Snoek J. A. M red. *Handbook of Freemasonry*. Brill. Leiden. s. 277-305

Bogdan, Henrik. Snoek J. A. M (2014) "The History of Freemasonry: An Overview". I: Bogdan Henrik og Snoek J. A. M red. *Handbook of Freemasonry*. Brill. Leiden s.13-32

Bremborg, Davidsson Anna (2014) "Interviewing" I: Michael Stausberg og Steven Engler red. *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*. New York. Routledge Handbooks. s.395-420

Bryman, Alan (2012) *Social research methods*. Oxford University Press. New York

Boudewijnse, Barbara (1995). "The Conceptualization of Ritual". A History of its Problematic Aspects» in *Jaarboek voor Liturgieonderzoek*. s.31-56.

Cornell, Erik (2010) «Från murare till frimurare – om frimureriets framväxt.» I: Dan Eklund, Sten Svensson og Hans Berg red. *Hertig Carl och det svenska frimureriet*. Forskningsloggen Carl Eckleff. Uppsala. s.19-40.

Dreyer, Jakob Jens (1996) «Frimureriske tradisjoner.» I: Terje Lie Pederesen og Thorleif Karlsen og Knut Svortdal, Jens Jakob Dreyer og Axel H. Leversen red. *Fra hemmelighet til*

innsikt: St. Johanneslogen St. Svithun 100 år i St. Svithuns stad 1895-1995. St.Johanneslogen. Stavanger s.113-134

Eliade, Mircea (1958) *The Mysteries of the Birth and Rebirth.* Harper Torchbooks. New York

Enger, Asle (1999) «Hvad betyr Frimureriet i mitt liv som prest» I: Lundstøl Ottar. *En Lysets Orden. Frimureriet i 250 år.* Faktum. Oslo. s.152-157.

Faivre, Antione, (1994) *Access to Western Esotericism.* SUNY. State University of New York Press. New York.

Faivre, Antione, (2001) *Western Esotericism: A Concise History.* State University of New York Press. New York

Fonneland, A. Trude (2006) “Kvalitativ metodar: Intervju og observasjon.” I: Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig, red *Metode i religionsvitenskap.* Pax Forlag A/S. Oslo s.222-242

Gennep, van Arnold (1999) *Rites de passage. Overgangsriter.* Pax Forlag A/S.Oslo

Gist, Noel P. (1940) *Secret Societies: A Cultural study of fraternalism in the United States.* A Quarterly of Research. Vol XV, No. 4. University of Missouri Studies.

Gurney, Neff Joan (1991) “Female Researchers in Male-Dominated Settings: Implications for Short-Term Versus Long-Term Research.” I: William B. Shaffir og Robert A. Stebbins, red. *Experiencing Fieldwork. An Inside View of a Qualitative Reserach.* Sage Publications.California s.53-61

Hanegraaff , J. Wouter, (2013) *Western Esotericism.A guide for the Preplexed.* Bloomsbury.London

Hanegraaff , J.Wouter (1998) *New Age Religion and Western Culture.* SUNY. State University of New York Press. New York

Liagre, Guy (2014) “Protestantism and Freemasonry.” I: Bogdan Henrik og Snoek J. A. M red. *Handbook of Freemasonry.* Brill. Leiden s.162-187

LOVER for Den Norske Frimurerordenen. Fundamentalkonstitusjonens Første Bok. (1998).

Mogstad, Dag Sverre (1994) *Frimureri. mysterier, fellesskap, personlighetsdannelse*. Universitetsforlaget. Oslo

NESH. Forskningsetiske Retningslinjer for Samfunnsvitenskap, Humaniora, Juss og Teologi. 7. opplag: 300- september 2013. De nasjonale forskningsetiske komiteene.

Ottersen, Leif (1999) «Kriken og Ordenen.» I: Lundstøl Ottar. *En Lysets Orden. Frimureriet i 250 år*. Faktum. Oslo, s.146-151.

Ottosson, Magnus (2010) «Kristusmystik under 1700-talet.» I: Dan Eklund, Sten Svensson og Hans Berg red. *Hertig Carl och det svenska frimureriet*. Forskningslogen Carl Eckleff. Uppsala s.103-136

Rivera-Navarro Juhem, Kosmin, A. Barry (2014) Surveys and questionnaires. I: Michael Stausberg og Steven Engler red. *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*. New York. Routledge Handbooks. s395-420

Stuckrad von, Kocku (2010) Locations of Knowledge in Medieval and Early Modern Europe: Esoteric Discourse and Western Identities. Brill's Studies in Intellectual History. Leiden. Brill

Thorbjørnsen, K.R (1949) *St.Olai Brødrene. Blad av St.Johs Logen St.Olaus til den hvide Leopards historie gjennom 200 år*. Oslo. J. CHR. Gundersen

Weckman, George (1987) Secret Societies. I: Eliade red. *Encyclopaedia of Religion*. Vol 13. Macmillan. New York. s.151-154

Vedlegg 1. Spørreundersøkelse

1. Hvor lenge har du vært medlem i Den Norske Frimurerordenen?
2. Hva er sentralt for deg ved medlemskapet i ordenen?
 - a. Selvutvikling
 - b. Det sosiale fellesskap
 - c. Tradisjonsbundet (medlemskap går i arv)
 - d. Annet:
3. Føler du en tilknytning til den kirkens kulturarv i dag?
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Delvis
4. Hva opplever du at medlemskapet i kirken gir deg?
 - a. Et gudsforhold
 - b. Et åndelig hjem
 - c. Setter pris på kirkens ritualer
5. Hvor ofte går du i kirkens søndagsgudstjenester?
 - a. En gang i uken
 - b. Månedlig
 - c. Par ganger i året
 - d. En gang i året
 - e. Sjeldent
 - f. Aldri
6. Deltar du i andre kirkelige aktiviteter?
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Hvis, ja. Gjerne spesifiser dette:
7. Føler du at frimureriet har gitt deg en sterkere tilknytning til kristendommen?
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Delvis
8. Har du noen gang gjort meditasjoner/kontemplasjoner?
 - a. Ja
 - b. Nei
9. Føler du at kristendommen inneholder en spesiell visdom?
 - a. Ja
 - b. Nei

10. Hvis ja, blir denne formidlet gjennom frimurertradisjonen?
- Ja
 - Nei
 - Delvis
11. Inneholder kristendommen en god moralsk veiledning?
- Ja
 - Nei
 - Delvis
12. Mener du kristendommen og frimureri er forenlige?
- Ja
 - Nei
 - Delvis
13. Hvis, ja. Hvordan er det forenlig?
- Rituelt
 - På det læremessige plan
 - Begge deler
14. Har du en tilknytning til korset som symbol?
- Ja
 - Nei
 - Delvis
15. Har din aktivitet i kirken økt, sunket eller forblitt den samme etter at du ble frimurer?
- Økt
 - Sunket
 - Forblitt den samme
16. Har frimureriet gjort deg til et mer åndelig menneske?
- Ja
 - Nei
 - Delvis
17. Hvis, ja. Utdyp gjerne hvordan:
18. Om du ønsker å utdype deg mer og er interessert i å stille til intervju rundt dette temaet, vennligst skriv mail og/eller mobilnummer du kan nåes på.

Vedlegg 3. Intervjuguide

1. Hva fikk deg til å bli medlem i Frimurerordenen?
2. Hvor knyttet føler du deg til den kristne tro?
3. Opplevs verden som mer sammenhengende etter du ble medlem?
4. Hva betyr felleskapet i Frimurerordenen for deg?
5. Hvordan ser du på andre religioner?
6. Hvordan ville du ha forklart Frimurerordenen som ikke kjenner den fra før?
7. Hva er ditt perspektiv på hemmeligholdelse?
8. Er du på vei mot en høyere kunnskap?
9. Hva er ditt perspektiv på innvielser?

10. Hva kan kirken formidle som Frimurerordenen ikke kan?
11. Skulle du ønske det var mer samarbeid mellom kirken og frimureriet?
12. Hva slags samarbeid skulle du ønske det var?
13. Har ordenen sin egen fortolkning av kristendommen?
14. Samsvarer gradene med kristendommens?

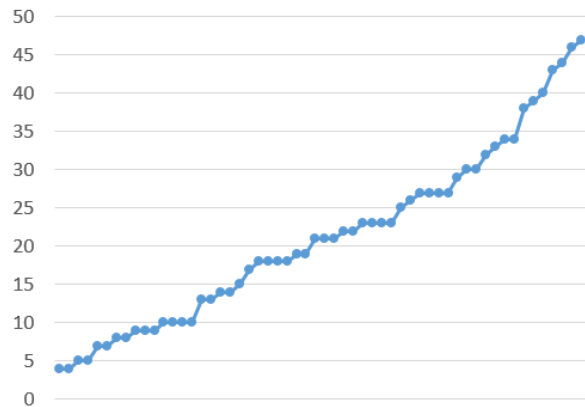
15. Har dere innslag av andre religioner i Frimurerordenen?
16. På hvilken måte kan Frimurerordenen gi en sterkere identitet?
17. Har frimureriet sin egen lære som ligger litt utenom det som formidles i kirken?
18. Hva legger du i begrepet esoterisme?
19. Er det noen likheter mellom ordenen og andre religiøse grupperinger?
20. Hva forbinder du med ordet gnosis?
21. Er frimureriet lagt opp slik at man kan oppnå en høyere kunnskap?
22. Er denne kunnskapen for alle?
23. Er dette en kunnskap eller visdom som har endret deg?
24. Kjenner du noen form for identitet med gradsystemets historie?

Vedlegg 2. Statistikk, resultater

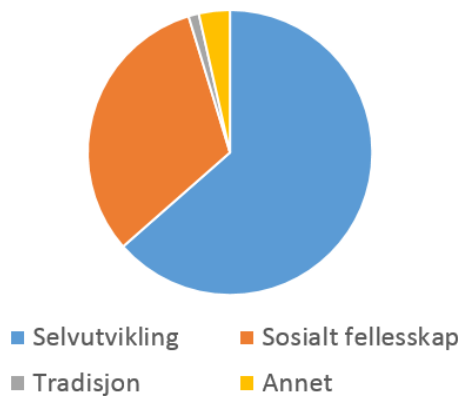
Bakgrunn

- 56 respondenter
- Laveste antall år i frimureriet: 4 år
- Høyeste antall år i frimureriet: 47 år
- Snitt: 21,2 år
- Median: 19-21 år (20 år)

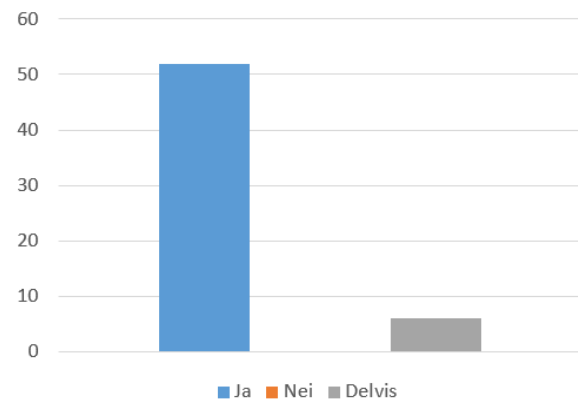
1. Antall år i frimureriet

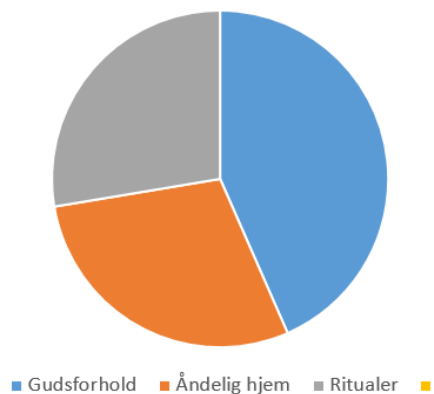
2. Sentralt ved medlemskap

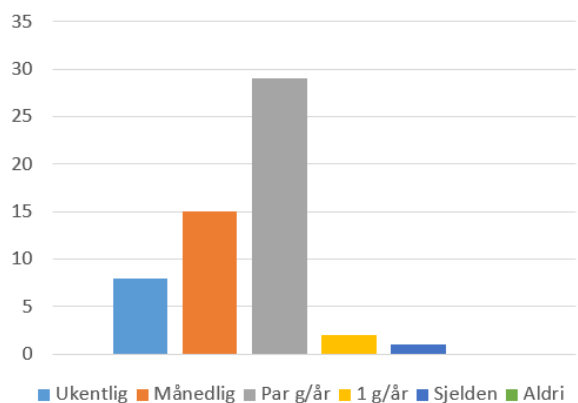
3. Føler du en tilknytning til kirkens kulturarv i dag?

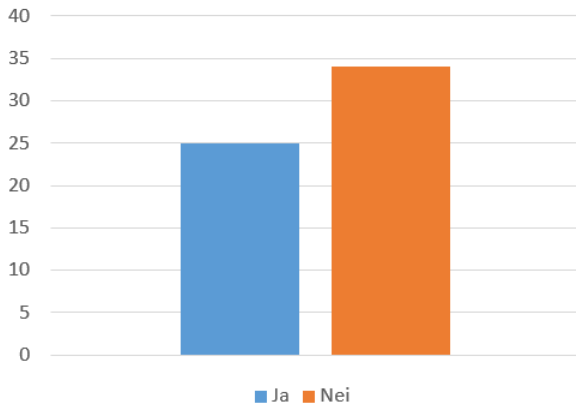
4. Hva opplever du at medlemskap i kirken gir deg?

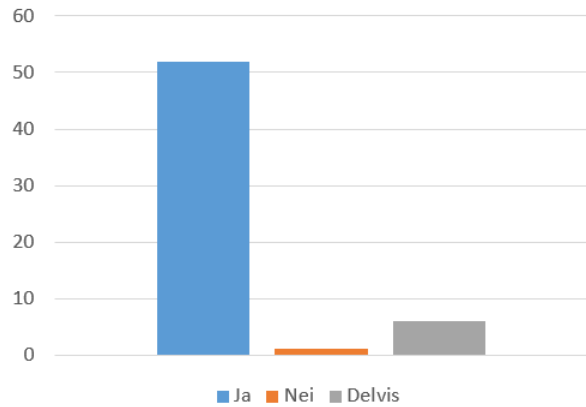
5. Hvor ofte går du på søndagsgudstjeneste?

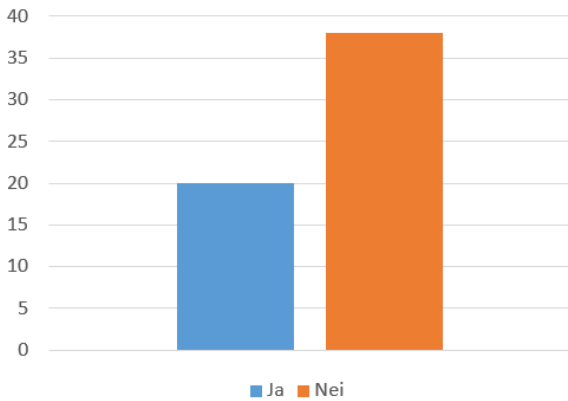
6. Deltar du i andre kirkelige aktiviteter?

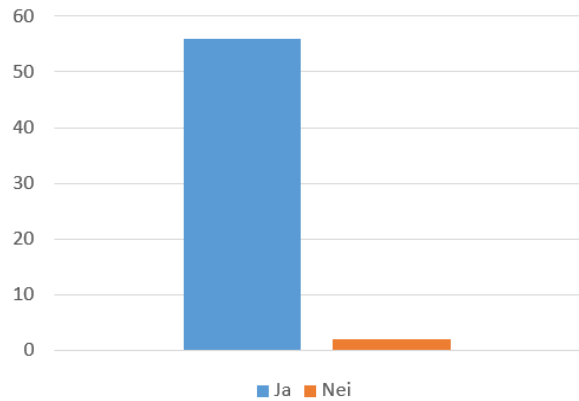
7. Føler du at frimureriet har gitt deg en sterke tilknytning til kristendommen?

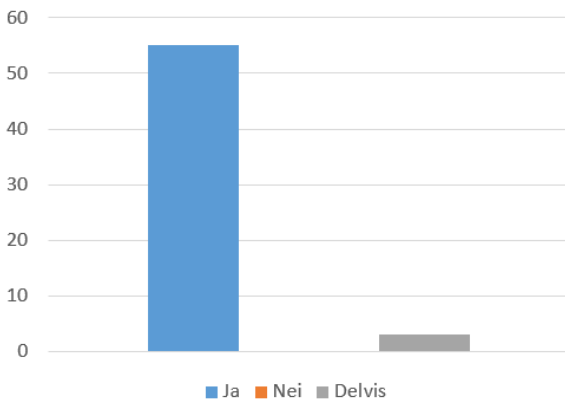
8. Har du noen gang gjort meditasjon/kontemplasjon?

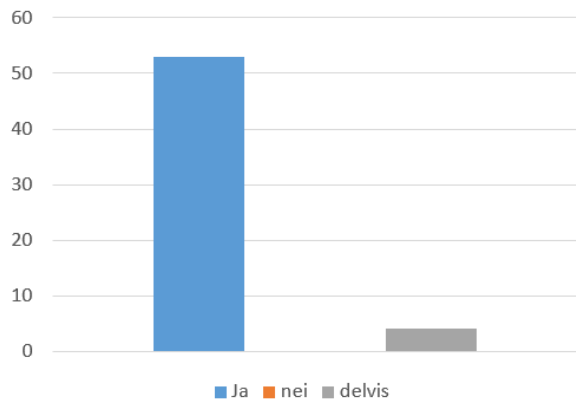
9. Føler du at kristendommen inneholder en spesiell visdom?

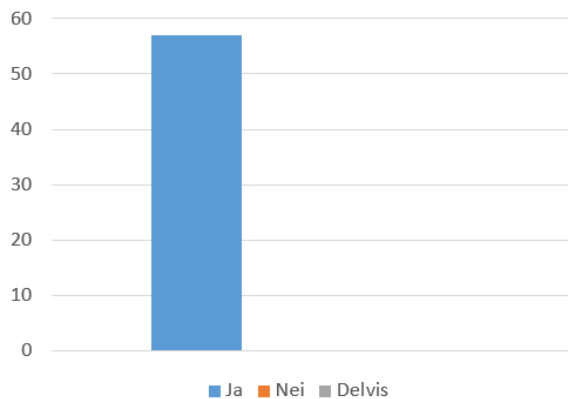
10. Hvis ja på spørsmål 9, blir denne formidlet gjennom frimurertradisjonen?

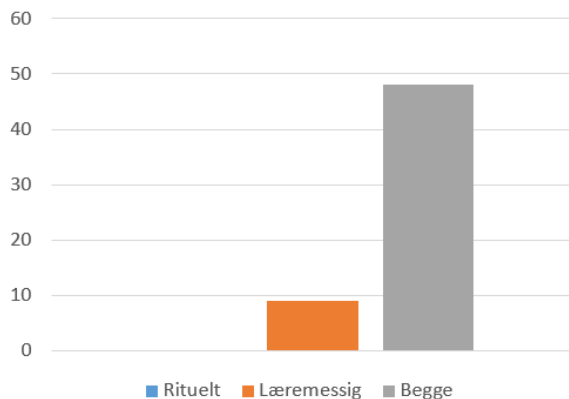
11. Inneholder kristendommen en god moralsk veiledning?

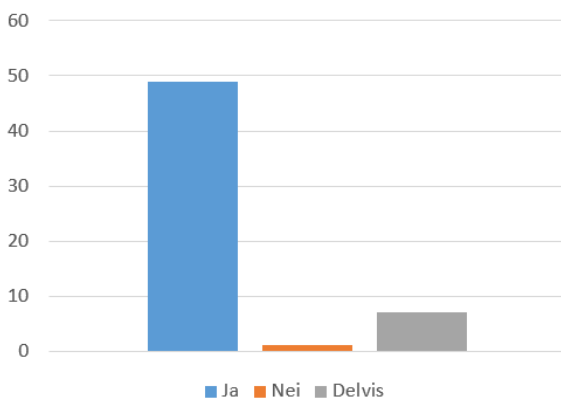
12. Er kristendommen og frimureri forenlig?

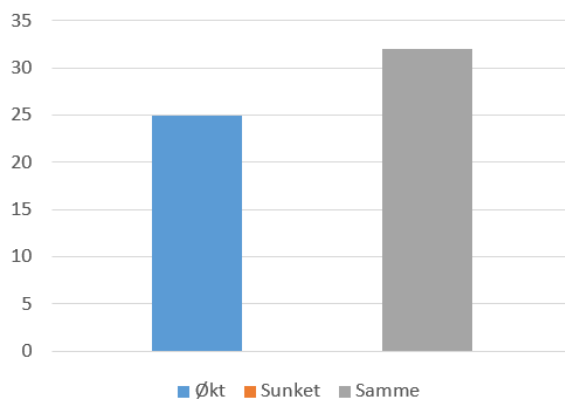
13. Hvis ja (på 12), hvordan?

14. Har du en tilknytning til korset som symbol?

15. Har din aktivitet i kirken økt, sunket, eller forblitt den samme etter at du ble frimurer?

16. Har frimureriet gjort deg til et mer åndelig menneske?

